

Висока школа струковних студија
за образовање васпитача
Нови Сад

Петра Драпшина 8.

Нови Сад

„Вишејезичност и развој детета“

Мастер рад

Ментор:

др Јелена Спасић

Кандидат:

Јелена Јеремић 11/19 М-1

Нови Сад, новембар, 2021.

Висока школа струковних студија
за образовање васпитача
Нови Сад

Назив струковног програма:

СТРУКОВНИ МАСТЕР ВАСПИТАЧ

„Вишејезичност и развој детета“

Мастер рад

Ментор:

др Јелена Спасић

Кандидат:

Јелена Јеремић 11/19 М-1

Чланови комисије:

др Ивана Игњатов Поповић

др Анико Уташи

Нови Сад, новембар, 2021.

САДРЖАЈ

УВОД.....	1
ПРВИ ДЕО: ТЕОРИЈСКИ ДЕО СТРУЧНОГ РАДА.....	2
1. Појмови говора и језика.....	2
1.1 Фазе у развоју говора.....	2
1.1.1 Предлингвална фаза.....	3
1.1.2 Лингвална фаза.....	4
2. Појам вишејезичности.....	5
2.1 Двојезичност (билингвизам).....	6
2.2 Опис редовног развоја у домену развоја говора страног језика.....	8
2.2.1 Тиха фаза.....	8
2.2.2 Фаза почетка говора.....	8
2.2.3 Фаза унапређивања знања страног језика.....	8
3. Утицај вишејезичности на развој детета.....	9
3.1 Когнитивни развој.....	9
3.1.1 Егзекутивне функције.....	10
3.1.2 Теорија ума.....	11
3.2 Лингвистички развој.....	12
3.2.1 Величина вокабулара.....	12
3.2.2 Учење речи.....	13
3.2.3 Приступ лексемама.....	15
3.2.4 Прагматика.....	16
3.2.5 Металингвистичка свесност.....	17
ДРУГИ ДЕО: ИСТРАЖИВАЧКИ ДЕО СТРУЧНОГ РАДА.....	20
4. Методологија истраживања.....	20
4.1 Предмет истраживања.....	20

4.2 Циљ истраживања, хипотезе и очекивани резултати.....	20
4.3 Ток и методе истраживања	21
4.4 Начин анализе	21
5. Резултати истраживања и дискусија.....	22
5.1 Анализа и дискусија о општим подацима о деци.....	22
5.2 Анализа и дискусија о присутности страног језика у животу деце.....	24
5.3 Анализа и дискусија о мишљењу родитеља о утицају страног језика на децу	28
5.4 Анализа и дискусија о мишљењу родитеља о усвајању страног језика.....	32
5.5 Анализа и дискусија о објашњењу мишљења родитеља	36
ЗАКЉУЧНА ЗАПАЖАЊА	38
ЛИТЕРАТУРА	39
Прилог 1. Упитник	45
Прилог 2. Одговори на 21. питање.....	51

Апстракт: Полазећи од тога да је данас све популарније и корисније да деца од што млађег узраста почну да савлађују један или више страних језика, овај рад је посвећен утицају вишејезичности на раст и развој детета. У овом раду ће такође бити обрађена следећа тема: став родитеља о утицају вишејезичности на раст и развој деце. У теоријском делу ће бити објашњене следећих тема:

- појмови језика и говора са лингвистичког, педагошког и психолошког аспекта;
- појам вишејезичности (билингвизма и мултилингвизма) са лингвистичког, педагошког и психолошког аспекта;
- усвајање матерњег и страног језика;
- утицај вишејезичности на раст и развој детета.

У истраживачком делу рада као предмет овог истраживачког рада постављено је стицање увида у став родитеља о утицају вишејезичности на раст и развој деце, где деца усвајају страни језик (у приватним школицама страног језика или као део редовног васпитно-образовног рада у вртићу) и која је присутност страног језика код деце анкетираних родитеља.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: билингвизам, мултилингвизам, предшколски узраст, усвајање страних језика у предшколском узрасту.

Abstract: Starting from the fact that today it is more and more popular and useful for children to start mastering one or more foreign languages from an early age, this paper is dedicated to the influence of multilingualism on the growth and development of children. This paper will also address the following topic: parents' views on the impact of multilingualism on children's growth and development. The following topics will be explained in the theoretical part:

- concepts of language and speech from linguistic, pedagogical and psychological aspect;
- the notion of bilingualism and multilingualism from linguistic, pedagogical and psychological aspect;
- acquisition of mother tongue and foreign language;
- the impact of multilingualism on the growth and development of children.

The subject of this research paper is gaining insight into the attitude of parents about the impact of multilingualism on the growth and development of children, where children learn a foreign language (in private foreign language schools or as part of regular educational work in kindergarten) and how much is a foreign language present in the life of children of the surveyed parents.

KEY WORDS: bilingualism, multilingualism, preschool age, acquisition of foreign languages in preschool age.

УВОД

Људска бића су по природи веома комуникативна и друштвена, а најбољи начин остваривања наших социјалних потреба јесте кроз причу и разговор. Узети ту чињеницу у обзир, морамо да знамо уз помоћ којих алатки можемо да остваримо тај циљ, а то је познавање и разумевање језика нашег саговорника. Пошто живимо у свету у ком влада глобализација (социјалног, економског и сличног карактера) познавање додатних језика поред нашег матерњег је скоро и неопходно. Многи родитељи, желећи да обезбеде својој деци светлу будућност, ту чињеницу схватају веома озбиљно. Тако да родитељи децу рано почињу да, поред многобројних додатних физичких, музичких и ликовних активности и радионица, уписују и у школе стране језика. Када саберемо све те информације и чињенице, у нашим мислима се појављују и неколико питања. „Када је најбоље почети усвајати страни језик?“ „Да ли је рано усвајање језика штетно за децу?“ „Да ли је усвајање страног језика од користи за дететов раст и развој?“

Када се сконцентришемо на прво постављено питање, здраворазумски можемо закључити да одговор зависи од многобројних фактора – од тога који се језички систем усваја, па све до самог детета (Nišević i Marinković, 2017). Поред свега тога може се закључити да постоји сензитиван период када је препоручљиво да дете почне да усваја страни језик. Са друге стране, друга два постављена питања везана су за штетност и корисност усвајања страног језика што је и поента и суштина овог рада.

У овом раду су теоријски приказани и објашњени појамови говора, језика, вишејезичности и процес њихових усвајања, као и однос и утицај усвајања страног језик на раст и развој детета. Прво поглавље теориског дела се бави говором, језиком, билингвизмом, процесом усвајања матерњег и страног језика, док је други део теоријског дела усмерен на утицај усвајања више језика на развој детета у когнитивном и лингвистичком смислу. У истраживачком делу овог рада приказан и анализиран је упитник који испитује ставове родитеља везано за усвајања страног језика и утицаја на раст и развој деце.

ПРВИ ДЕО: ТЕОРИЈСКИ ДЕО СТРУЧНОГ РАДА

1. Појмови говора и језика

Појам и способност која нас истиче и издваја од других живих бића јесте комуникација. Захваљујући њој, ми успевамо да артикулишемо наше мисли, осећања и идеје како на вербалан, тако и на невербалан начин. Невербалан начин комуникације се састоји од гестова, држања тела и израза лица и служи као врста допуне вербалном начину комуникације. Са друге стране, вербална комуникација је говорно или писмено преношење поруке. Са говорним преношењем порука најчешће повезујемо два појма - говор и језик.

Појам говора и језика се обично користе као синоними, што је честа грешка. Говор је вербално средство споразумевања и односи се на механички акт говорења и састоји се од артикулације, гласа и флуентности говора. Са друге стране, језик се састоји од друштвено прихваћених правила комбиновања речи која укључују:

- значење речи,
- стварање речи,
- састављање речи у реченицу,
- правила које речи је најбоље употребити у којој ситуацији (Nišević i Marinković, 2017:92-93).

1.1 Фазе у развоју говора

У одређеном временском периоду дететовог когнитивног и физичког развоја, говор настаје и то у одређеном редоследу појавних облика. Разноликости говорног развоја можемо да уочимо на индивидуалном нивоу обликовања гласова, граматичких форми и функција и значења, али ипак се треба нагласити да је редослед фаза развоја говора исти за све језике и сву децу света. Та чињеница се не мења ни у случајевима поремећаја психофизичког развоја. У развоју говора постоје две фазе и то су предлингвална и лингвална фаза.

1.1.1 Предлингвална фаза

Почетак предлингвалне фазе код сваког детета можемо да видимо у његовом првом облику оглашавања и то је плач. По рођењу, дете убрзо почиње да спонтано производи одређене гласове као што су вокали. Због те појаве, ова фаза се такође зове и фаза вокализације. Појам вокализације има шире и уже значење (Костић и Владисављевић, 1995:154). У ширем значењу, овај појам представља ангажованост гласних жица у говору, а у ужем подразумева феномен који се јавља у прелингвалној фази развоја говора. „У основи целокупна вокализација представља тројаку активност за развој будућег говора и језика а) развој аудитивне перцепције за говор, и за свој сопствени, како би дете разграничавало поједине гласове и стављало их под контролу сопственог слуха, б) развој скупине мишићних покрета који дају у почетку недефинисане гласове, а постепено све прецизније и сложеније, в) развој тактилно кинестетичких покрета који истовремено разграничавају начин изговора неког гласа од заједничког места друге фонеме, која се одвија на истом артикулационом простору, али под другачијим инервационим обрасцем“ (Костић и Владисављевић, 1995: 155).

Основна карактеристика овог периода јесте гласовна експанзија, то јест појава када је дететова производња гласова толико интензивна да у другом месецу живота оно изговара више гласова него што их има у његовом матерњем језику. Гласови који се појављују у овом периоду се зову предгласови, а тек кад почну да улазе у састав смислених речи можемо их назвати правим гласовима или фонемама. Прво се појављују вокали и то прво глас „А“, после кога се појављују вокали предњег реда „Е“ и „И“, а на крају се јављају „О“ и „У“. Правац који се може приметити током развитка консонаната иде од грла ка уснама, тако да се прво развијају „К“, „Г“, „Х“, а на послетку „Б“, „М“, „П“. Поред тих слова временом долази и до развијања слова „Т“, „Д“, „Н“, „В“, „Ј“ и „Л“.

Од другог до шестог месеца се јављају две појаве – гукање и брбљање. Гукање су говорне конструкције које настају без неког повода, док је брбљање резултат дечије игре са варирањем висине тонова њиховог гласа.

Око шестог месеца дете интензивно имитира одрасле особе из његовог окружења и тако долази до редукције гласовног репертоара. Гласовна експанзија је замењена гласовном контракцијом.

Око десетог месеца беба канонично брбља, то јест производи звукове које користи на релативно конзистентан начин у одређеном контексту. На основу ритмичке и мелодијске структуре, дете почиње да разуме речи крајем прве године живота. Оно реагује на налог и онда када се гласовни састав промени, а очува интонација.

Гласови који се јављају у предговорној фази, без обзира на сличност са гласовима у речима, немају функцију фонеме, то јест нису носиоци значења као што су фонеме у оквиру речи. Тек после проговарања они постају гласови одређеног матерњег језика у правом смислу речи. Ови предгласови представљају само артикулациону вежбу.

1.1.2 Лингвална фаза

Лингвална или такозвана холо фаза се означава појавом прве речи и представља крај предлингвалне фазе. Преласком из претходне фазе у ову дете доживљава велику промену комуникацијског карактера. У овом периоду дете почиње да испољава конвенционални систем споразумевања и то се види кроз дететово коришћење говора који је од тог тренутка усмерен ка одраслим од стране деце, а не само према детету од стране одраслих. Наизглед, ова појава делује одраслој особи као један спонтан и једноставан процес, али заправо детету је овај задатак велик „слично као што се мучи са својим корацима док их не савлада“ (Костић и Владисављевић, 1995:145).

Када је прва реч у питању, она се јавља тек када изговара групу гласова у намери да вербално означи објекат, биће или неку акцију. Ти први искази су вокална манифестација детета изговорена у облику смислене речи и/или реченице, а битно је да има сврху комуникације или изражавања дететових реакција на доживљаје стварности која га окружује.

До осамнаестог месеца дечији искази се поновљају, а временом постају самостални. Ретки су дворечни искази. У овом периоду јавља се акцентовање речи. До друге године запажа се пораст самосталних исказа који садрже и до три речи. Гледајући садржај дечијих исказа, афирмативни искази су најистакнутији и они су заступљени са скоро 90%. Упитни искази представљају истинску дечију радозналост, а одрична форма исказа присутна је такође у говору детета веома рано, већ у првој фази проговарања, готово истовремено са упитном.

Прве речи се најчешће јављају у петнаестом месецу, што не значи да се код неке деце неће јавити и раније, а код друге и много касније (до треће године). У овом

периоду изговор гласова варира, јер је речник детета је у интензивном порасту. Истовремено се шире међугласовне везе и нове фонолошке структуре речи.

Такође појављују се многи проблеми током овог периода који су саставни део овог периода. То су скраћивање речи, инверзија слогова или гласова, појава сугласничких спојева или кластера, појава омисије гласова или речи и слично.

2. Појам вишејезичности

Светска карта језика је веома шарена и разнолика. Постоје многобројне породице језика које унутра себе имају велики број чланова. Гледајући кроз историју, до тога је дошло захваљујући сеобама становништва, ратовима и освајању нових територија, успостављању и одржавању трговинских и привредних веза, али и културних и политичких утицаја једне или више заједница на неку другу. Са друге стране, у савременом свету модерни чиниоци, који имају велики утицај на ширење и популаризовање разних језика, омогућавају приступачност просечном човеку да усваја и усавшава било који језик који жели. Чиниоци који доприносе ширењу језика су разни, као на пример, глобализација, развој савремених технологија (интернет мрежа, рачунари, мобилни телефони, телекомуникацијске мреже и много тога сличног), урбанизација, масовни медији и многе сличне појаве.

Захваљујући свим тим факторима, језичке границе су престале од давних времена да се подударају са државним границама света, те је и допринело да се све чешће примењује више језика унутар једне државе (не битно да ли је у питању службени, регионални или мањински језик). Ова појава је карактеристична за све континенте, само што се негде може мање приметити, а негде више. Као једна од приметних и позитивних последица ове појаве јесте појава вишејезичности у свету.

Напоредна употреба два или више језика у једној друштвеној заједници назива се двојезичношћу (билингвизам) или, обухватније, вишејезичношћу (мултилингвизам) (Бугарски, 1991:57).

2.1 Двојезичност (билингвизам)

Као што и само име каже, двојезичност (или билингвизам) представља познавање и флуентно коришћење два језика. Пошто не постоји општа сагласност међу научницима и стручњацима, стручне дефиниције овог појма варирају од способности причања два језика до услова за усвајање два језика истовремено од најранијег узраста. Ради лакшег разумевања појма билингвизма, постоји (која је једна од многих) подела на врсте двојезичности. То су сједињени, координирани и суб-координирани билингвизам (D'Асиерно, 1990).

Сједињени билингвизам представља ситуацију када дете усваја два језика у исто време као на пример, када родитељи користе два језика унутар породице. У том случају, двојезична особа истовремено формира два лингвистичка кода са јединственим скупом појмова и тако усваја два језика. На пример, дете које усваја два језика као да су јој оба матерња, одговара оним језиком којим му је постављено питање и то показује да је дете усвојило два језика паралелно и да може један појам да исказе на два начина користећи два језика.

Координирани билингвизам се појављује када се два језика усвајају у два различита језичка окружења као, на пример, један језик у кућном окружењу, док се други усваја у школском. Тако да речи та два језика припадају одвојеним системима који су независни један од другог. У овом случају, дете прво усвоји свој матерњи језик, а онда касније, на пример у школи, усвоји други језик пошто се тамо користи искључиво тај језик, као што је случај код деце миграната.

Суб-координирани билингвизам представља доминацију једног језика, тачније усвајање другог језика уз помоћ превођења и филтрирања првог, то јест, матерњег језика. Оваква врста билингвизма се јавља кад дете иде на часове страног језика у намери да би га савладао, а не усваја се природно и спонтано као у претходне две врсте билингвизма.

Друга категоризација билингвизма заснива се на времену стицања два језика и разликује рани и касни билингвизам. Не постоји консензус о томе која година дететовог живота представља период раног усвајања језика: ту се рачуна период од првог месеца живота до десете или дванаесте године. Међутим, већина научника се слаже око времена касног билингвизма и то се односи на усвајање другог језика након критичког/осетљивог периода за учење језика.

Pinker (1995) је подржао појам критичног периода за одређено учење рекавши да „... нормално усвајање језика је загарантовано за децу до шесте године и полако се компромитује од тог периода до периода непосредно после пубертета, а после тога је ретка“ (Pinker, 1995:293). Он приписује затварање овог временског прозора у развоју језика променама у мозгу који сазрева – појавом неуралног прунинга (то је процес смањивања броја синапси и јавља се између раног детињства и почетка пубертета код многих сисара, укључујући и људе) и смањењем брзине метаболизма. Применивши то на билингвизам, критични период представља период губитка способности савладавања фонологије другог језика и креће након пубертета. Студије које су тестирале имигрантску децу у САД потврдиле су да касни билингвисти могу постати врло вични у коришћењу другог језика у смислу граматике и речника, али увек задржавају страни акценат (Newport, 1990).

Већина научника се слаже да је нативистичка теорија Чомског у потпуности примењива као теоријски оквир за проучавање двојезичности, јер емпиријски подаци указују на то да је „људски ум спреман за усвајање два језика у исто време као и за усвајање једног“ (Werker & Byers-Heinlein, 2008) и да усвајање два или једног језика углавном прати исти образац (Werker, Byers-Heinlein, & Fennell, 2009). Током курса усвајања језика, двојезична деца показују идентичне тенденције, наиме урођене механизме језика који се користе као алатке за стицање знања и који захтевају покретаче из околине да би довели до језичког развоја (Chomsky, 2006).

Предложено је неколико модела билингвизма, на пример, подскуп хипотеза (Paradis, 2007) сугерише постојање двојезичног когнитивног система који се састоји од два нивоа. Први ниво је проширена структура и оба језика чува на идентичне начине; док други ниво је подструктура која садржи одвојене мреже веза између елемената сваког језика. Друге хипотезе о билингвизму односе се на постојање два одвојена лексикона, језички прекидач који два језика држи одвојена и има улогу потискивања и одржавања пажње у језичкој искључивости. До сада не постоји сагласност између истраживача о томе која је најодрживија хипотеза и треба нагласити да постојећи модели нису убедљиво тестирани кроз експерименте.

2.2 Опис редовног развоја у домену развоја говора страног језика

Када размишљамо о редовном и уредном развоју једног домена, обично нам на памет падну поделе на фазе или одређене периоде живота. Као и код развоја говора матерњег језика, тако можемо да урадимо и код развоја страног језика и то на следећи начин (Dunn, 2012):

2.2.1 Тиха фаза

Ова фаза се може назвати „тихим периодом“. То је период у ком дете апсорбује и слуша нови језик, тачније период који траје пре него што дете изговори било коју реч на страном језику. Тада је најбоље детету понављати песме, бројалице, игре и приче, али без сиљења детета да понавља. Ту је такође од велике помоћи да дете гледа цртане филмове на циљаном језику (поготово цртани који се може наћи и на матерњем и на траженом страном језику). Присиљавање да дете у том периоду понавља наглас речи и фразе може довести до стреса, а самим тим и до назадовања у процесу усвајања.

2.2.2 Фаза почетка говора

Период током трајања ове фазе може се још назвати и „период почетка говора“. Тада дете почиње да изговара кратке речи, фразе или просте реченице да ли у разговору или самоиницијално. Најчешће су у питању именице и глаголи. Да би се прешло у другу фазу из прве, потребно је учестало и што више користити циљани језик са дететом. У овом периоду дететов говор је доста имитирајућег карактера, како у изговору, тако и у акцентовању. Веома је битан за формирање вокабулара и каснијег усвајања језика, јер у другој фази деца највише упијају и упамте речи.

2.2.3 Фаза унапређивања знања страног језика

„Унапређивање знања страног језика“ је назив за трећу фазу. Током ове фазе деца надограђују речи и фразе на претходно научене појмове и дају им конкретнији облик. Најчешће су то речи које описују већ научене именице (на пример, присвојне заменице, придеви и бројеви). Такође, као и претходним фазама, колико је дете изложено квалитетном говору, толико ће и напредовати у усвајању истог.

3. Утицај вишејезичности на развој детета

Пошто је сада све чешће и чешће да већина деце одраста у окружењу који има два језика, честа недоумица која се појављује међу људима јесте утицај и последице које има оваква појава. Да ли је позитивна? Да ли је негативна? Чији ће развој бити квалитетнији, монолингвалној или билингвалној деци? Из тих разлога, наредних неколико поглавља ће се бавити когнитивним и лингвистичким развојем код монолингвалне и билингвалне деце. Под когнитивним развојем описаће се когнитивне корелације изложености два језика током раног детињства и то укључује егзекутивне функције (скуп менталних способности као што су: контрола пажње, когнитивна инхибиција, контрола импулса, радна меморија и когнитивна флексибилност) и теорију ума (Theory of Mind, скраћено ТОМ). Под лингвистичким развојем подразумевамо неколико појмова као што су величина вокабулара, учење речи, приступ лексемама (то је област психолингвистике која проучава процес активације или проналажења менталног лексикона за двојезичне људи), прагматика (научна дисциплина која се бави употребом језика у комуникацији) и металингвистичка свесност (могућност да свесно размишљамо о језику).

3.1 Когнитивни развој

У недавном прегледу и мета-анализи студија које се баве испитивањем когнитивних корелација билингвалности од предшколског узраста до постсекундарног образовања, Adescore и колеге (2010) описују колико је раних студија упозорило на негативни ефекат билингвизма, на основу налаза да су монолингвални ученици имали тенденцију да имају боље резултате од билингвалних ученика на различитим когнитивним задацима. Накнадне студије које су имале контролисане веријабле (као на пример, друштвено-економски статус) открили су да билингвалне особе су надмашиле монолингвалне у истим тим задацима. Од тих ранијих студија, све више истраживања је указало на различите когнитивне предности повезане са билингвизмом. Ове предности укључују: побољшане аспекте егзекутивне функције (посебно контрола импулса) и боље перформансе на задацима теорије ума.

3.1.1 Егзекутивне функције

Егзекутивна функција је термин за неколико компонентних процеса повезаних са фронталним режњевима који укључују инхибицију одговора, радну меморију и померање; то је „адаптивно и циљно-усмерено понашање које омогућава појединцу да надјача аутоматске или устаљене мисли и одговоре“ (Garon, Bryson, Smith, 2008:31). Већина студија која упоређује билингвалну и монолингвалну децу код егзекутивних функција, пронашла су да предност имају билингвална деца у инхибиторној контроли, али неке студије не налазе разлике између ових група (Filippi, 2011; Morton и Harper, 2007). Не знамо ни за једну студију која истиче предност монолингвалне деце код егзекутивних функција.

Bialystok (1999) је употребила задатак да би упоредила перформансе енглеско монолингвалне деце и кинеско-енглеске билингвалне деце предшколског узраста. Користила је задатак који укључује сортирање картица које приказују ствари које се разликују у две димензије (на пример боја и облик); од деце се тражи да прво сортирају по једној димензији, а затим се тражи да пређе на сортирање на основу друге димензије. Без обзира коју димензију деца прво сортирају, обично је фаза после промене тежа за предшколце од фазе пре промене: они праве грешке у сортирању у фази после промене, јер и даље покушавају да примене стратегије из претходне фазе. Резултати до којих је дошла су следећи: билингвална деца су имала боље резултате од монолингвалне деце у фази после промене, самим тим сугеришући да су се ова деца лакше снашла у промени правила. Накнадне студије су потврдиле ове резултате и код француско-енглеске билингвалне деце у односу на енглеску монолингвалну децу (Bialystok и Martin, 2004) и такође је приказано да билингвална деца имају предност у контроли импулса.

Когнитивна флексибилност се такође рачуна као једна од компоненти егзекутивне функције захваљујући чињеници да је укључена у контроли и усмеравању пажње (Prior и MacWhinney, 2010). Једна студија предлаже да би млада билингвална деца могла флексибилније да решавају неке когнитивне проблеме од монолингвалне деце. Adi-Japha, Berberich-Artzi и Libnawi (2010) су испитивали способности монолингвалне и билингвалне предшколске деце у цртању репрезентативно тешких концепата и дошли су до сазнања да сложеност цртежа билингвалне деце потврђује њихову предност егзекутивне функције над истом функцијом монолингвалне деце.

Конкретно, када су добили задатак да нацртају несвакидашњи цвет или кућу, билингвална деца би, на пример, нацртала цвет са зубима (додавање новог, нетипичног елемента), док би монолингвална деца нацртала цвет без латица (недостатак редовног елемента предмета). Аутори предлажу да додавање новог, нетипичног елемента зависи од развијености егзекутивних функција, јер захтева да деца повежу неповезиво (придодавање некарактеристичних атрибута једном предмету). Дакле, билингвална деца користе комплексније стратегије током цртачког изазова, захваљујући њиховом развијенијом егзекутивном функцијом.

Закључно, билингвална деца имају предност над монолингвалном децом када су у питању егзекутивне функције. То се поготово примећује код задатака где је потребна контрола пажње и управљање конфликтним захтевима.

3.1.2 Теорија ума

Теорија ума укључује приписивање менталних стања себи и другима, као и схватање да ментална стања других (на пример, уверења, жеље,..) се разликују наших и уверења других људи (Wellman, 2011). Многи различити задаци се користе да би се приступило дечијој теорији ума, али вероватно најчешћа је варијација задатка која се зове задатак лажног веровања (такође познато као неочекивани задатак преноса; Wimmer и Penner, 1983). У овом задатку деци је или показана или испричана прича у којој један лик оставља чоколаду на локацији А и потом оде да се игра. Затим други лик чоколаду помери на локацију Б. По завршетку приче деца су питана где би први лик требало да тражи чоколаду. Они тачно решавају задатак ако одговоре са локациом А, пошто први лик лажно верује да је чоколада тамо. Такође, постоје многи још задаци који проверавају ову врсту дечије перцепције.

С обзиром на њихову појачану контролу импулса, од билингвалне деце можемо да очекујемо са разлогом да имају предност код оваквих задатака, јер они захтевају разумевање туђе перспективе и поступке. Штавише, билингвална деца имају искуства са неспоразумима у комуникацији са особама које причају једним језиком који је њима познат. Многи познати научници који се баве психолингвистиком и утицајем билингвизма на развој мозга, могу се сложити да млађа билингвална деца имају боље резултате од старије монолингвалне деце.

Kovacs (2009) је, на пример, модификовала мерење теорије ума тако да би приступила дечијем схватању да постоји шанса да људи могу да знају само један језик.

Испитивала је трогодишњу монолингвалну децу која причају румунски језик и билингвалну децу која причају мађарски и румунски језик истог узраста. Истраживање се састоји од три задатка, стандардног задатка теорије ума (задатак лажног уверења), модификованог и тест контроле. Деца која су учествовала у истраживању су истог социо-економског статуса, интелектуалних способности и узраста. Билингвална деца су имала боље резултате на задацима теорије ума, али не на задатку контроле. 59% их је успешно решило стандардни тест, а 47% их је успешно решило модификован тест (у односу на монолингвалну децу од којих је 25% успешно решило стандардни, а 19% решило модификовани тест). Ово истраживање је једно од многих који доприноси подршку хипотези да билингвална деца имају развијенију перцепцију других људи и њихових ставова и размишљања.

3.2 Лингвистички развој

Наредна поглавља ће бити посвећена лингвистичком развоју монолингвалне и билингвалне деце и експериментима и истраживањима који су утврдили која од ових група деце има предности и недостатке у односу једни на друге. Када је у питању лингвистички развој, у то убрајамо величину вокабулара деце, учење речи и ширење вокабулара, приступ лексемама (област психоллингвистике која проучава процес активације или проналажења менталног лексикона за двојезичне људе), прагматика (научна дисциплина која се бави употребом језика у комуникацији) и металингвистичка свесност (могућност да свесно размишљамо о језику).

3.2.1 Величина вокабулара

Билингвална деца достигну лингвистичке прекретнице (као што је изговор прве речи) отприлике у исто време када и монолингвална деца упркос чињеници да треба да процесуирају више информација (Genesee & Nicoladis, 2007; Werker & Byers-Heinlein, 2008). Међутим, неколико студија је записало мање вокабуларе код билингвалне деце у односу на монолингвалну децу када је у питању енглески језик (на пример, Bialystok, Luk, Peets, & Yang, 2010). У прегледу о предностима и недостацима билингвизма током читавог животног века Bialystok (2009:4) калсификује „познавање језика и вербално познавање језика“ под „лошим“ ефектом билингвизма, зато што млади билингвисти имају мањи вокабулар из оба језика у односу на монолингвисте и старији билингвисти

теже приступају лексемама (Bialystok, Craik, Green, & Gollan, 2009). Bialystok, Luk, Peets и Yang (2010) су испитали 1738 резултата васпитачевог сликовног теста вокабулара (Peabody Picture Vocabulary Test или скраћено PPVT) деце узраста од 3 до 10 година (учествовало је 966 билингвалне деце и 772 монолингвалне). Из резултата овог тестирања, уочена је разлика између ове две групе деце, са тиме да су монолингвална деца имала већи резултат од билингвалне. Остала истраживања нису нашли разлике у величини вокабулара између монолингвалне и билингвалне деце (Adi-Japha и др., 2010; Bialystok, 1999; Kovacs, 2009), али битно је нагласити да ова истраживања су имала много мање групе узорака у односу на Bialystok, Luk и колеге (2010) тако да је и то можда разлог непроналажења разлика. Све у свему, мишљење истраживача је подељена на два става и то да или нема разлике међу децом када је у питању величина вокабулара или се сматра да билингвална деца имају нешто мањи речник у односу на монолингвалну.

3.2.2 Учење речи

За децу која чују, део задатка код учења нове речи која означава неки предмет је повезивање звучне секвенце са референцом. „Задатак пребацивања“ (Switch design) је задатак који је формиран ради испитивања овог процеса код монолингвалне одојчади (Werker и др., 1998). Користећи овај задатак и његове резултате, можемо да уочимо развој речника детета, а такође и да га предвидимо. Такође, омогућено нам је и да упоредимо монолингвалну и билингвалну децу у процесу развитка и експанзије њиховог вокабулара.

Монолингвална деца прво успевају да код овог задатка реше део са речима које различито звуче у периоду између 12 и 14 месеца живота (Curtin, 2011; Mackenzie, Graham, & Curtin, 2011; Werker и др., 1998) и једно истраживање је показало да билингвална деца успевају у истом задатку у исто периоду живота (Byers-Heinlein, Fennell, & Werker, 2011). Ова сазнања предлажу да не постоји ни предност ни недостатак код билингвалне деце у способностима које се процењују овим задатком у односу на монолингвалну децу. Када је у питању део задатка који се односи на речи са сличним звучењем, резултати су мешовити. Када су у задатку били тестирани „минимални парови“ (на пример, „бих“ и „дих“), монолингвална деца нису била успешна у решавању до 17 месеца живота (Werker, Fennell, Corcoran, & Stager, 2002), док су билингвална деца решавала задатак са 20 месеци живота (Fennell, Byers-Heinlein,

& Werker, 2007). Те чињенице предлажу да постоји кашњење код билингвалне деце. Са друге стране, једно истраживање (Mattock, Polka, Rvachew, & Krehm, 2010) је тестирало француско-енглеску билингвалну децу и енглеску и француску монолингвалну децу истог узраста (17 месеци живота) користећи исти задатак, али и са енглеским и француским изговором. У односу на претходно истраживање (Fennell, Byers-Heinlein, & Werker, 2007), Mattock и колеге су уочиле да тестирана монолингвална деца су само успевала да реше задатак када су коришћени изговори њиховог језика. Шта је такође интересно, Mattock и колеге избегавају поређење резултата монолингвалне и билингвалне деце, већ истичу потребу за тестирањем у окружењу који се подудара са дечијим лингвистичким инпутом са којим су деца у свакодневном додиру.

Учење речи се такође може испитати тако што ћемо посматрати и обратити пажњу на стратегије које користе деца када уче нове речи. Једна таква стратегија се зове „узајамна искључивост“ (mutual exclusivity) и то је појава у развоју језика, тачније тенденција деце да претпостављају да предмет има само један назив. Ако дете већ зна тај назив и чује примену новог назива, претпоставка узајамне искључивости блокираће могућност да се нови назив односи на цео предмет.

У једном контексту можемо приметити да монолингвална деца прихватају коришћење два назива за један појам искључиво ако им се експлицитно нагласи да други назив припада новом језику. На пример, Au и Glusman (1990) су открили да енглеска монолингвална деца узраста од 3 до 7 година прихватају да један појам или предмет има два назива ако им је наглашено да је други назив припада другом језику. Каснија истраживања су приказала да монолингвална деца са 20 месеци живота могу да брзо усвојити речи из страног језика ако им помаже особа чији је тај страни језик матерњи језик (Bijeljac-Babic, Nassurally, Navy, & Nazzi, 2009; Koenig & Woodward, 2012). Једно интересно питање која постављају ова истраживања јесте када деца постају свесна да постоји више језика? Разумно је претпоставити да деца која су изложена више од једног језика постигну ову спознају раније него деца која изложена само једном језику, али постоји мало доказа овој тврдњи. Akhtar, Menjivar, Hoicka и Sabbagh (2012) су питали децу узраста од 3 до 4 године: „Којим језиком причаш?“ и „Да ли си чуо/ла неки други језик?“. Мали број монолингвалне деце је могло да одговори на постављена питања, али отприлике половина испитане билингвалне деце је могло да одговори на питање.

Укратко, када је у питању учење и прихватање речи код монолингвалне и билингвалне деце не постоји неке истакнуте разлике или кашњења. Ни једна ни друга страна немају неке предности ни недостатке.

3.2.3 Приступ лексемама

Приступ лексемама је термин у психоллингвистици који представља процес којим појединац производи одређену реч из свог менталног лексикона или је препознаје када је други користе (American Psychological Association, 2020). Истраживање у којем су учествовале билингвалне одрасле особе где су показали лошије перформансе у односу на монолингвалне особе у задацима провере вербалне флуентности који укључује именовање што више појмова је могуће који припадају одређеној категорији (категорија флуентности) или именовање што више појмова који почињу на одређено слово (словна флуентност) у одређеном временском периоду (Sandoval, Gollan, Ferreira, & Salmon, 2010). Такође, билингвалне особе чешће имају тренутке када су им речи на врху језика, али не могу да се сете, у односу на монолингвалне особе (Gollan & Acenas, 2004).

Неколико студија је упоређивало вербалну флуентност код монолингвалне и билингвалне деце школског узраста. Windsor и Kohnert (2004) су упоредили децу билингвална на шпанско-енглеском, децу која су монолингвална на енглеском и децу која су монолингвална на енглеском али имају потешкоће да именују предмете на сликама. Деца су била узраста од 9 до 10 година. Билингвална деца су била мање прецизна у односу на друге две групе деце и спорије су реаговала у односу на њихове другаре. Ово истраживање предлаже да билингвална деца имају недостатак у решавању ову врсту задатака.

Са друге стране, истраживања која су испирала приступ лексемама код млађе билингвалне деце приметила су да као и код одраслих особа, тако и код деце школског узраста, доминантни језик има велику улогу у отежавању или олакшавању приликом решавања задатака који процењује приступ лексемама. Tare и Gelman (2010) су дали енглеско-маратхи билингвалној деци (узраста од 3 до 4 година), чији је енглески језик био доминантнији, задатке именовања појмова и дошли су до сазнања да та деца су теже именовала појмове на маратхи језику него на енглеском. Marchman и колеге (2010) су поставили задатак обраде речи енглеско-шпанској билингвалној деци (узраста од 2 године) на енглеском и на шпанском језику. Током теста, деци су изговаране речи

док су им биле приказане две слике, а њихова реакција (у коју су слику погледали током изговора назива предмета) је била снимана. Током тестирања на енглеском језику, деца која су више чула енглеске речи у свакодневном животу су била бржа од деце која су била више окружена шпанским и обрнуто, током тестирања на шпанском језику, деца која су више окружена шпанским језиком су била бржа од деце којим је познатији енглески језик.

Једна студија (Poulin-Dubois, Bialystok, Blaye, Polonia, & Yott, 2011) је директно упоредила лексички приступ монолингвалних и билингвалних малишана. Деца од 2 године су добила тачскрин апарате са задатком да изабере једну од две понуђене слике по томе шта су чули (повезивање изговорене речи са сликом). Монолингвална и билингвална деца су имала исте резултате како по тачности решавања задатка, тако и по брзини решавања истог. Иако монолингвална деца имају развијенији вокабулар од билингвалне деце у језику у ком су доминантнији, није постојало разлика између две групе у целокупном вокабулару. Целокупни вокабулар је у позитивној корелацији са тачношћу решавања задатака и тако су Poulin-Dubois и колеге успеле да формирају везу између вокабулара и ефикасности прустапа лексемама.

3.2.4 Прагматика

Проблеми којима се прагматика бави јесте правилно коришћење језика у различитим комуникацијским ситуацијама и могућност интерпретације комуникацијских намера других људи, поготово комуникацијску компетенцију. Сва деца треба да развију комуникацијске компетенције, али захтеви који су постављени билингвалној деци превазилазе захтеве постављене монолингвалној деци по томе што је билингвалној деци потребно додатно праћење контекста током конверзације. Конкретно, они морају да прате саговорника како би знала којим језиком да одговоре.

Још док су у фази коришћења једне или две речи у комуникацији, билингвална деца користе језик другачије и прикладније са њиховим родитељима (Nicoladis и Genesee, 1996) и странцима (Genesee, Voivin и Nicoladis, 1996; прочитати Tare и Gelman, 2010 за слична истраживања са децом предшколског узраста). Двогодишња билингвална деца могу лако наставити комуникацију после брзог прелаза са једног језика на други и наставити са решавањем задатака постављених од стране испитивача (Comeau, Genesee и Mendelson, 2007). Такође, билингвална деца истог узраста су боља од монолингвалне деце (истог социо-економског статуса и узраста) користећи

референтне покрете саговорника (поготово смер погледа) да би одредили у којој од две локације се налази сакривен предмет (Yow & Markman, 2011). Ова способност се сматра делом прагматичарске компетенције, пошто укључује утврђивање референтне намере. Та вештина је од критичког значаја за комуникацију уопште, а посебно за учење речи. Штавише, билингвална деца предшколског узраста су боља од монолингвалне деце истог узраста у коришћењу висине гласа да би препознали емоције саговорника. Ове појаве су приписане чињеници да билингвална деца требају да буду обазрива који језик и како да га користе са саговорником.

Siegal и колеге (Siegal, Iozzi, & Surian, 2009; Siegal и др. 2010) су приказали да билингвална предност у прагматичној компетенцији се може уочити још на предшколском узрасту. Проучавали су способности монолингвалне и билингвалне деце узраста од 3 до 6 година да уоче кршење максима конверзације које је поставио Grice (1989). Ове максиме се састоје од четири правила: буди искрен, релевантан, пристојан и информативан, али не сувишан са информацијама. Током два експеримента, Siegal и други (2009) су тестирали две групе деце и дошли до следећих података: у првом експерименту, са повећањем старости, деца су показала већу осетљивост на кршење максима комуникације. Деца у Италији која су билингвална на немачком и италијанском језику (са тиме да је немачки доминантан језик) значајно су надмашила италијанске монолингвисте; у другом експерименту, деца у Енглеској која су билингвална на енглеском и јапанском (са тиме да је енглески језик доминантан) значајно су надмашила јапанску монолингвалну децу у Јапану. Они (Siegal и др., 2010) преписују ову предност билингвалне деце у прагматичкој компетенцији захваљујући њиховим искуству у тумачењу комуникацијских намера различитих саговорника у различитом комуникацијском контексту.

3.2.5 Металингвистичка свесност

Металингвистичка свесност се састоји од експлицитних разумевања разних аспеката језика. На пример, фонолошка свест укључује способност присуства и манипулације звучном структуром датог језика, свесност речи укључује знање да су речи произвољне и конвенционалне, а синтаксичка свест се састоји од експлицитног разумевања правила за стварање граматичких реченица. Неколико истраживања предлаже да су билингвална деца боље урадила задатке које тестирају те способности у односу на њихове монолингвалне вршњаке (на пример, Cummins, 1978). Већина таквих

истраживања је спроведено на деци школског узраста, али постоји неколико који директно упоређују билингвалну предшколску децу са њиховим монолингвалним вршњацима на задацима који проверавају металингвистичну свесност.

Студије фонолошке свести указују на почетну билингвалну предност, али ону која се распада током прве или две године школовања, сугеришући да учење како се чита (или други фактори повезани са формалним школовањем) може утицати на развој фонолошке свести деце колико и билингвизам сам по себи (Bialystok, 2007). Eviatar и Ibrahim (2000) су упоредили децу узраста 5 до 7 година која су хебрејско-руски билингвисти и децу која говоре арапски језик и која су била изложена писаном облику арапског језика (различитог од онога што су говорили) са хебрејском монолингвалном децом. Упоређена су на три теста фонолошке свести и пронађено је да постоји предност за прве две групе деце над монолингвалном децом на сва три задатка, иако се та предност смањивала са годинама.

Једна студија показала је да су петогодишња и шестогодишња билингвална деца (која знају мандарински и енглески), чији је доминантнији језик мандарински, имала су знатно боље резултате у серији задатака који проверавају фонолошку свест од њихових монолингвалних вршњака који говоре енглески и мандарински језик (Marinova-Todd, Zhao, & Bernhardt, 2010).

Претпоставља се да свест о речима има користи од чињенице што су изложени двају језика, јер сазнање да иста ствар може имати два веома различита имена јасно показује произвољне везе између речи и њихових референци. Ова врста металингвистичке свести често се процењује тестом замене симбола сличном Piaget (1929) задатку сунце/месец у коме се од деце тражи да замене реч „сунце“ речју „месец“ у одговору на низ питања (на пример: „Како називате ствар на небу када одлазите у кревет ноћу?“ , а тачан одговор би био „сунце“). Постоје многа истраживања која су обрадила ову тему и већина је дошла до истог закључка: билингвална деца имају велику предност у решању тих задатака у односу на монолингвалну децу. Као добар пример, истраживање које је спровео Cromdal (1999) са предшколском децом узраста од 6 до 7 која су била подељене у две групе – монолингвалну децу која причају само шведски и билингвалну децу која причају енглески и шведки. Група билингвалне деце је била подељена у две групе – група деце који имају подједнака знања из оба језика и група деце чији је доминантнији језик енглески. Приликом упоређивања резултата

тестова билингвалне и монолингвалне деце, лако се може уочити чији су резултати супериорнији (билингвалне деце). Такође, исте резултате су имала и истраживања која су спровели Yelland, Pollard и Mercuri (1993) и Eviatar и Ibrahim (2000).

Следећи ниво који приказује металингвистичку свесност јесте синтаксична свесност. Изложеност више од једног језика може побољшати синтаксичку свест деце, јер морају да науче два скупа граматичких правила која се могу значајно разликовати. Деци се генерално тестира њихова синтаксичка свест дајући им граматички исправне и неисправне реченице (то јест провера правилне употребе реда речи, рода и/или временских обележја) и тражећи од њих да: назначе да ли нешто није у реду са реченицом (пресуда реченице), поправе граматички неисправне реченице (исправку реченице) и/или објасне шта није у реду са граматички неисправним реченицама. Студије које користе ове задатке са младом децом сугерише да је висок ниво знања оба језика потребно да би се уочила разлика између перформанси билингвалне и монолингвалне деце у провери синтаксичке свести.

Као и у претходном нивоу металингвистичке свесности, резултати многих истраживања указују на то да билингвална деца имају далеко боље резултате у односу на монолингвалну. За пример се може поново узети истраживање које је спровео Cromdal (1999). Поред тога што су билингвална деца надмашила вешту монолингвалну децу, такође је утврђено да деца која подједнако добро користе шведски и енглески језик су надмашила билингвалну децу чији је доминантнији енглески језик у решавању задатака са шведским реченицама (али нема разлике између група када су у питању задаци на енглеском језику). Ови подаци указују на то да млада билингвална деца, која су подједнако добро говоре оба језика, имају предност у односу на монолингвалну и билингвалну децу која имају доминантан језик када су у питању решавање задатака везано за уочавање и исправљање граматичких неисправних реченица.

ДРУГИ ДЕО: ИСТРАЖИВАЧКИ ДЕО СТРУЧНОГ РАДА

4. Методологија истраживања

Ово поглавље рада је посвећено методолошком делу истраживања. У прва два сегмената овог рада биће дефинисани предмет и циљ истраживања, његове хипотезе и очекивани резултати. У друга два сегмента биће речи о самом току истраживања, методама које су биле коришћене и о начину анализе прикупљених података.

4.1 Предмет истраживања

Као предмет овог истраживачког рада постављено је стицање увида у став родитеља о утицају вишејезичности на раст и развој деце, где деца усвајају страни језик (у приватним школицима страног језика или као део редовног васпитно-образовног рада у вртићу) и која је присутност страног језика код деце анкетираних родитеља.

4.2 Циљ истраживања, хипотезе и очекивани резултати.

- Циљеви овог рад су постављени на основу теоријског дела и чињеница приказаних у њему и они су следећи:
 1. Први циљ се односи на увиђање става родитеља према утицају вишејезичности на развој деце.
 2. Други циљ се односи на увиђај колико је страни језик присутан у дечијем животу испитаних родитеља.
 3. Трећи циљ је везан за увиђање где деца усвајају страни језик.
 - Истраживање које чини други део овог рада полази од следећих хипотеза:
 1. Родитељи имају позитиван став према вишејезичностии њеном утицају на развој детета предшколског узраста.
 2. Усвајање страног језика је честа појава међу децом предшколског узраста.
 3. Усвајање страног језика се спроводи искључиво у школицима страног језика.
 - Наспрам дефинисаних хипотеза, следећи резултати су очекивани од спроведеног истраживања:

1. Родитељи сматрају да вишејезичност има позитиван утицај на развој детета предшколског узраста.
2. Већи део деце испитаних родитеља усваја један или више језика.
3. Већи део деце испитаних родитеља усваја страни језик у приватним школицима страног језика.

4.3 Ток и методе истраживања

Спроведено истраживање има емпиријско-теоријски карактер. Метода која је коришћена за ово истраживање је дескриптивна, а техника која је примењена за прикупљање подата јесте техника анкетирања коришћењем упитника (Прилог 1).

Ток истраживања се одвијао на следећи начин и то у три фазе:

1. Прва фаза се састоји од прикупљања података из две васпитне групе истог узраста. Узраст деце је старија васпитна група. Упитник је послат родитељима путем вибер апликације у форми гугл упитника.
2. У другој фази су попуњени упитници су статистички обрађени.
3. У последњој фази је обрађено последње питање у упитнику и то коришћењем технике анализе садржаја. Поента анализе овог питања јесте давање родитељима могућност да прокоментаришу своје претходне одговоре, а самим тим и изразе своје мишљење.

4.4 Начин анализе

Квалитативна и квантитативна метода је коришћена за анализу прикупљених података и добијених резултата. Подаци прикупљени анализом садржаја (Прилог 1) обрађени су квалитативном анализом и међусобним поређењем. Такође, примењена је и теоријска анализа, тачније, резултати који су добијени су упоређивани са чињеницама и подацима који су део теоријског дела рада. Теоријска анализа је врста дескриптивног истраживања. На основу резултата који су добијени путем упитника и који су анализирани квалитативно и квантитативно проверене су постављене хипотезе. Изведени закључци који су постигнути анализом резултата и поређења са хипотезама представља дискусију и закључна запажања мастер рада.

5. Резултати истраживања и дискусија

У овом сегменту истраживачког дела рада су приказани и анализирани прикупљени упитници. Ради лакше анализе, послати упитници су груписани у пет група: општи подаци о деци, подаци о присутности страног језика у животу деце, подаци о мишљењу родитеља о утицају страног језика на децу, подаци о мишљењу родитеља о усвајању страног језика и подаци прикупљени из последњег питања упитника. 30 родитеља је одговорило на анониман упитник.

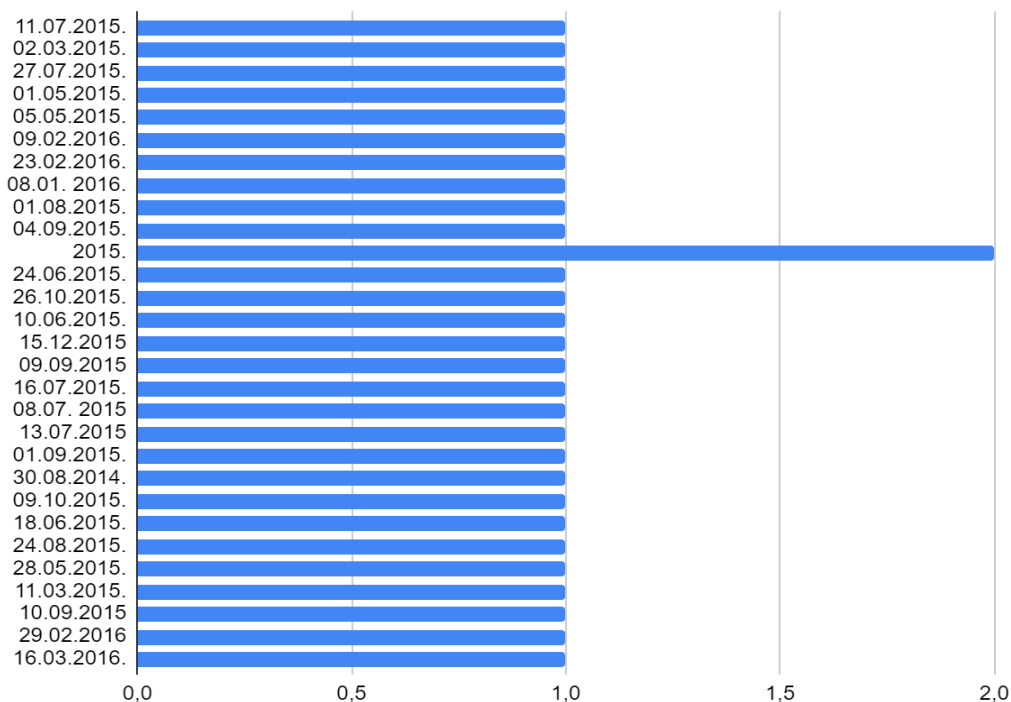
5.1 Анализа и дискусија о општим подацима о деци

Из општих подака који су прикупљени од родитеља о њиховој деци (Дијаграм 1 и Кружни дијаграми 1 и 2) можемо да уочимо неколико следећих чињеница:

- Узрасна група у вртићу којој припадају деца је старија узрасна група, углавном су деца рођена 2015. и 2016. године (Дијаграм 1).

Дијаграм 1. Узраст деце

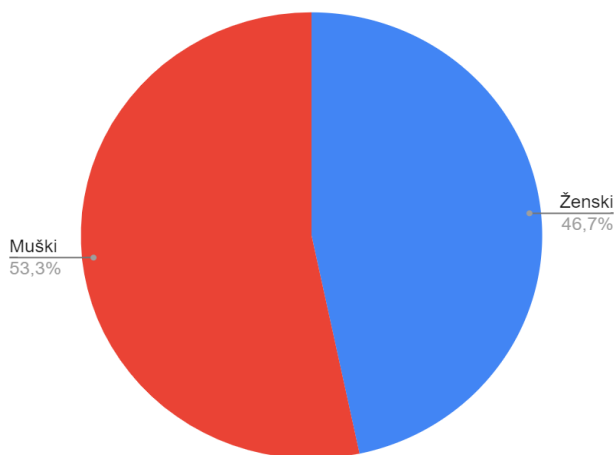
1. Datum rođenja Vašeg deteta.

- Мушки пол је пол који доминира у резултатима овог упитника са 53,3% , док женски пол има 46,7% (Кружни дијаграм 1).

Кружни дијаграм 1. Пол деце

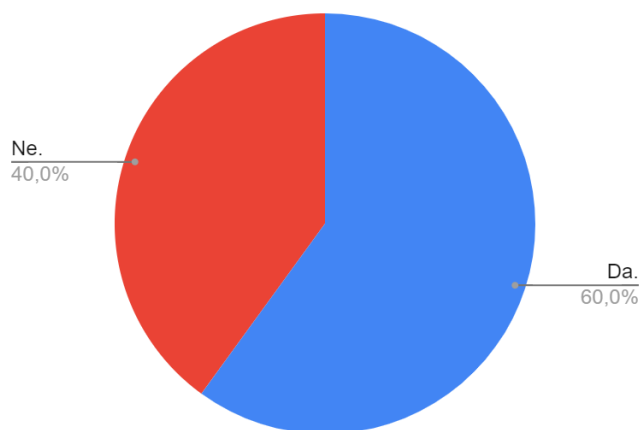
2. Pol Vašeg deteta.

- На питања „Да ли Ваше дете усваја неки страни језик?“ 60% родитеља је одговорило са „Да.“ , док је 40% одговорило супротно. (Кружни дијаграм 2)

Кружни дијаграм 2. Процент усвајања страног језика

3. Da li Vaše dete usvaja neki strani jezik?

Дакле, из ова три питања можемо да закључимо следеће информације, деца анкетираних родитеља су већином дечаци (53,3%), 60% деце усваја неки страни језик и деца припадају старијој васпитној групи (5-6 година).

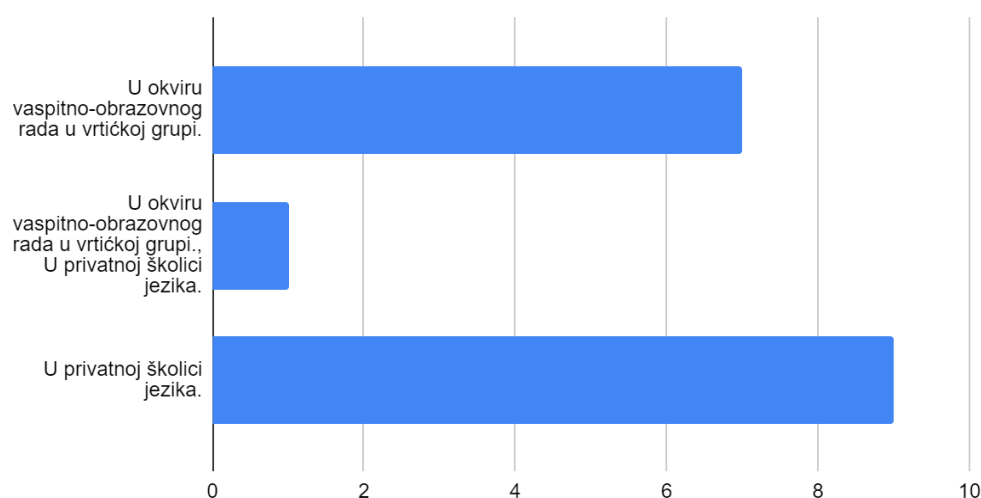
5.2 Анализа и дискусија о присутности страног језика у животу деце

Када је у питању присутност страног језика у животу деце испитаних родитеља (Дијаграми 2 и 3 и Кружни дијаграми 3, 4 и 5), могу да се извуку следеће информације:

- За 4. питање (Дијаграм 2) од 30 испитаних родитеља на ово питање је одговорило њих 17 (што је 56,66% родитеља од укупног броја испитаника). Од тога, 9 родитеља (52,94%) је изјавило да им деца усвајају језик у приватној школи језика, 7 родитеља (41,18%) је одговорило да им деца усвајају страни језик и у оквиру васпитно-образовног рада у вртићкој групи и у приватној школици страног језика, док је само 1 родитељ (5,88%) изјавио да му дете усваја страни језик искључиво у оквиру васпитно-образовног рада у вртићкој групи. Да истакнем, 13 родитеља није одговорило на ово питање, јер њихова деца не усвајају страни језик. Пошто су анкетирани родитељи деце из две васпитне групе (у једној групи се усваја страни језик у оквиру васпитно-образовног рада, а у другој не), интересантно је увидети да је тренд приватних школица и даље популаран и заступљен. Интересантно би било сазнати и истражити из којих разлога је тако.

Дијаграм 2. Где деца усвајају страни језик

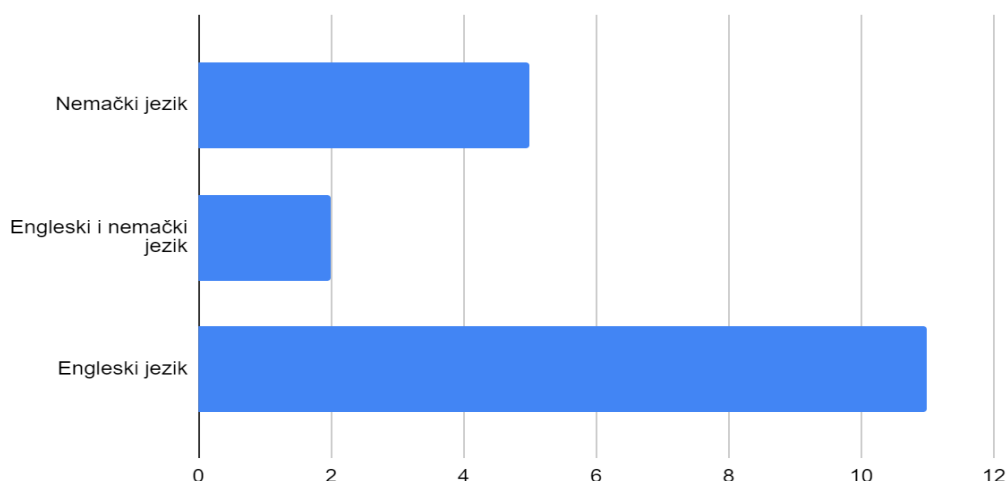
4. Ako je pozitivan odgovor na prethodno pitanje, gde Vaše dete usvaja strani jezik?

- На 5. питање у упитнику 18 (60%) од укупно испитаних родитеља (30) је одговорило на следећи начин (Дијаграм 3). 11 деце (61,11%) испитаних родитеља усваја енглески језик, 5 деце (27,78%) усваја немачки, док 2 детета (11,11%) усвајају и немачки и енглески језик (Дијаграм 3). Из овога можемо да закључимо да деца испитаних родитеља су потенцијално билингвална и мултилингва, узети у обзир да знају два или три језика. Наглашавам да су потенцијално билингвална и мултилингвална, зато што се не зна колико су вешта у комуникацији на страним језицима. Такође, то (њихов ниво познавања језика) би било интересантно да се тестира.

Дијаграм 3. Који језик се усваја

5. Ako Vaše dete usvaja strani jezik, koji je jezik u pitanju?

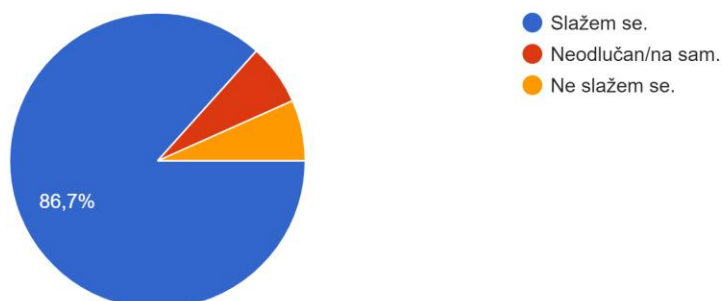

- Са ставом „моје дете слуша музику на страном језику“, 26 (86,7%) родитеља је одговорило да се слажу, 2 родитеља (6,7%) је неодлучно, док је 2 родитеља (6,6%) изјавило да се не слаже са овом ставком (Кружни дијаграм 3). Ту можемо да уочимо да скоро 90% деце има контакт са неким страним језиком кроз слушање музике и на тај начин постају свесна његовог присуства. То је интересантно, јер нам показује да ће деци која не усвајају страни језик бити лакше када би се сусрела са њим у учионици или негде другде, јер им он неће бити у потпуности стран.

Кружни дијаграм 3. Присутност стране музике

6. Моје дете слуша музику на страном језику.

30 одговора

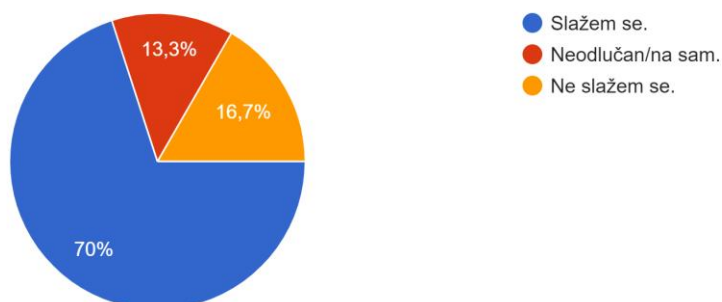

- За став у 7. питању (Кружни дијаграм 4), 21 родитељ (70%) се изјаснио да се слаже, 4 родитеља (13,3%) се изјаснило да је неодлучно, док је 5 родитеља (16,7%) се изјаснило да се не слаже са овим ставом. Опет као и код претходног става, из овога можемо да уочимо да је већина деце изложена неком страном језику кроз гледање цртаних филмова на страном језику, не битно да ли усвајају тај страни језик или не. Када су у питању цртани филмови и усвајање језика, добра стратегија је на пример (ако постоји могућност) деци пуштати исти цртани филм и на матерњем и на страном језику да би дете могло да на природнији начин и кроз лично закључивање разуме радњу и дешавања онога што му је приказано.

Кружни дијаграм 4. Присутност цртаних филмова на страном језику

7. Моје дете гледа crtane filmove na stranom jeziku.

30 одговора

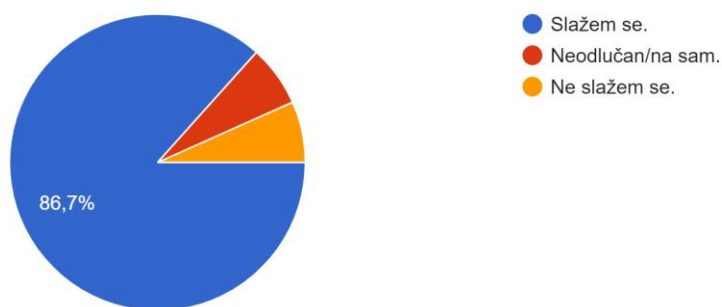

- Са ставом у 8. питању, 26 (86,7%) родитеља је одговорило да се слажу, 2 родитеља (6,7%) је неодлучно, док је 2 родитеља (6,6%) изјавило да се не слаже са овом ставком (Кружни дијаграм 5). Ови подаци нам показују колики број деце испитаних родитеља су прешла из тихе фазе у фазу почетка говора, небитно да ли активно раде на усвајању страног језика или су га покупили кроз гледање цртаних филмова и слушање стране музике. То је охрабрујући податак, јер нам указује да деца могу да покупе природно и спонтано страни језик којем су изложени у њиховој околини.

Кружни дијаграм 5. Присутност певања на страном језику

8. Primetim da moje dete nekada peva na stranom jeziku.

30 одговора

Када је у питању присутност страног језика код деце анкетираних родитеља, можемо да закључимо да је она велика. Ову чињеницу можемо да закључимо захваљујући питањима број 4, 6 и 7. Већина анкетираних родитеља се изјаснило да њихова деца у вртићу усвајају страни језик, иду у школе стране језика, слушају музику на страном језику и гледају цртане филмове на истом. Такође, из питања број 5 можемо да уочимо да су у питању енглески и немачки страни језици о којима је реч, а из 8 питања можемо да уочимо да већина њихове деце су почела самостално да користе те језике у облику певања. Сумирајући све што се прикупило из ових питања, може се рећи да је хипотеза број 2 („Усвајање страног језика је честа појава међу децом предшколског узраста.“) је прихваћена и потврђена.

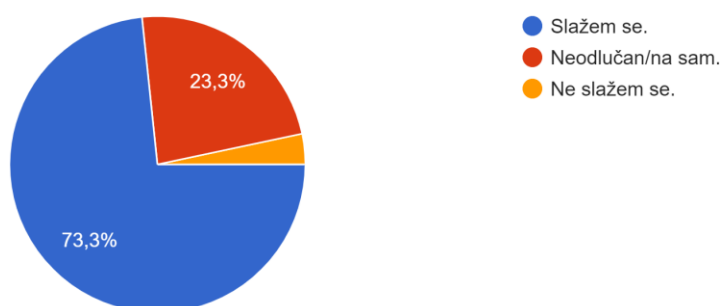
5.3 Анализа и дискусија о мишљењу родитеља о утицају страног језика на децу

Овај сегмент истраживачког рада је посвећен испитивању мишљења родитеља о утицају страног језика на децу, тачније да ли усвајање страног језика може позитивно или негативно да утиче на раст и развој детета (Кружни дијаграми 6, 7, 8, 9, 10, 11 и 12). Следеће информације су извучене из одговора родитеља:

- Са ставком из 9. питања 22 родитеља (73,3%) се слаже, 7 родитеља (23,3%) је неодлучно, док 1 родитељ (3,4%) се не слаже (Кружни дијаграм 6). Према теорији која може да се нађе везано за ову тему, већина родитеља има исти став са стручњацима.

Кружни дијаграм 6. Утицај на памћење

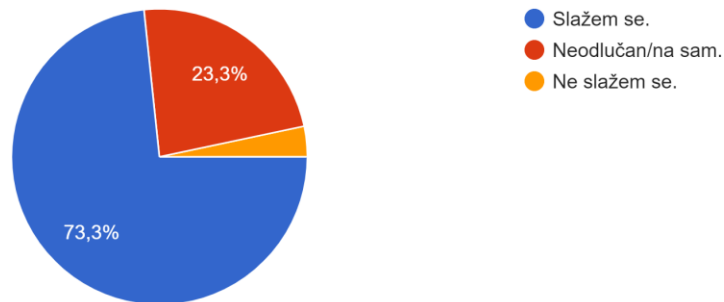
9. Smatram da rano usvajanje stranog jezika utiče pozitivno na pamćenje predškolskog deteta.
30 одговора

- Са ставком из 10. питања 22 родитеља (73,3%) се слаже, 7 родитеља (23,3%) је неодлучно, док 1 родитељ (3,4%) се не слаже (Кружни дијаграм 7). Као и код претходне ставке, већина родитеља има позитиван став према утицају усвајања страног језика на развој маште деце. На основу тога, могло би се испитати на основу чега и како језик може да утиче на машту деце. На који бисмо начин могли да допринесемо том развој користећи страни језик као примарну алатку.

Кружни дијаграм 7. Утицај на машту

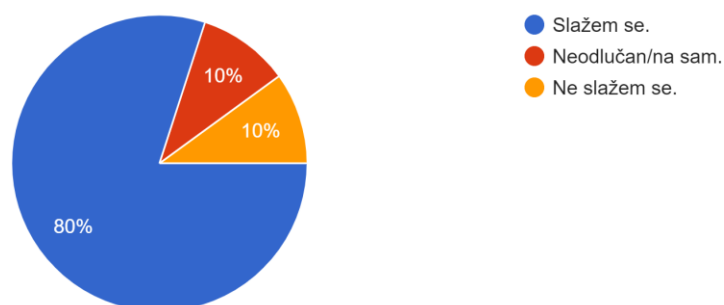
10. Smatram da rano usvajanje stranog jezika utiče pozitivno na razvoj mašte predškolskog deteta.
30 одговора

- Када је у питању развој вокабулара, 24 родитеља (80%) се слажу са ставком да рано усвајање страног језика утиче позитивно на развој вокабулара, 3 родитеља (10%) су неодлучног става, док друга 3 родитеља (10%) се не слажу са тим мишљењем (Кружни дијаграм 8). Интересантно је то да стручњаци сматрају обрнуто и то у смислу да обично деца која користе више језика у свакодневном животу, обично вокабулари ни у једном језику неће бити развијени као код деце која користе само један језик. То је због чињенице да монолингвална деца су окружена једним језиком и максимално су сконцентрисана и усресређена на њега. За неко друго или следеће истраживање, било би интересантно истражити зашто људи обично имају такав став.

Кружни дијаграм 8. Утицај на вокабулар

11. Smatram da rano usvajanje stranog jezika utiče pozitivno na razvoj vokabulara predškolskog deteta.
30 одговора

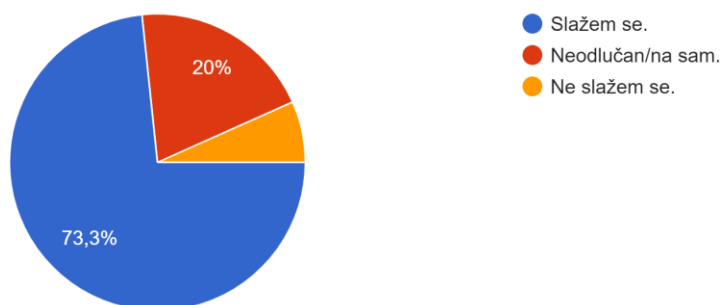

- Према овом упитнику, 22 родитеља (73,3%) се слажу са ставом да рано усвајање страног језика утиче позитивно на социјални развој детета, 6 родитеља (20%) је неодлучно по питању овог става, док 2 родитеља (6,7%) се не слаже (Кружни дијаграм 9). Већина родитеља сматра да од усвајања страног језика дете има бенефиције у социјалном контексту, што и не греше са тим ставом. Према стручњацима, са прагматичке стране лингвистике, билингвална деца су сналажљивија у комуникацији, а самим тим и сигурнија. Да се нагласи, то не значи да је свако дете које зна два или више језика аутоматски боље у свим врстама социјализације, него да статистички, билингвална и мултилингвална деца се боље сналазе од монолингвалне.

Кружни дијаграм 9. Утицај на социјални развој

12. Smatram da rano usvajanje stranog jezika utiče pozitivno na socijalni razvoj predškolskog deteta.

30 одговора

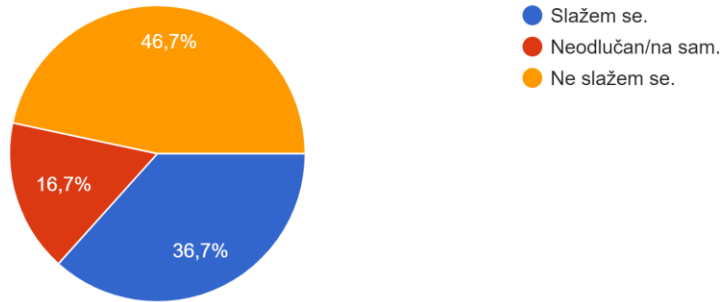

- Од 30 родитеља, њих 11 (36,7%) се слаже са ставом да деца која раније почну да раније да усвајају страни језик лакше и брже савлађују проблеме од њихових вршњака који не усвајају страни језик, 5 родитеља (16,7%) је неодлучног става, а 14 родитеља (46,7%) се не слаже са овим ставом (Кружни дијаграм 10). Подаци се не слажу са истраживањима из теоријског дела овог рада. Многи стручњаци износе податке о томе колико билингвална и мултилингвална деца имају боље развијене егзекутивне функције које помажу у решавању проблема као што су меморија и контрола импулса.

Кружни дијаграм 10. Утицај на решавање проблема

13. Деца која раније počну да усвајају страни језик лакше и брже савладају проблеме од њихових вршњака који не усвајају страни језик.

30 одговора

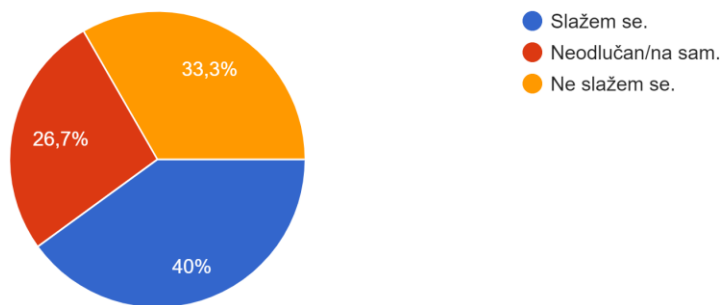

- 12 родитеља (40%) се слаже са ставом да рано усвајање страног језика олакшава описмењавање касније у школи, 8 родитеља (26,7%) је неодлучног става, док 10 родитеља (33,3%) се не слаже са овим ставом (Кружни дијаграм 11). Ову тему би било интересантно истражити мало детаљније, баш због скоро подјенске подељености мишљења родитеља.

Кружни дијаграм 11. Утицај на описмењавање

14. Smatram da rano usvajanje stranog jezika će olakšati usvajanje pismenosti kasnije u školi.

30 одговора

- Са ставом да ће познавање страног језика бити од великог значаја за будућност мог детета, свих 30 родитеља (100%) је изјавило да се слаже (Кружни дијаграм 12). Сви се апсолутно сигурно слажу са овим ставом што је и било очекивано за ово питање.

Кружни дијаграм 12. Утицај на будућност детета

15. Poznavanje stranog jezika će biti od velikog značaja za budućnost mog deteta.

28 одговора

Када је у питању мишљење родитеља о утицају страног језика на децу, генерално гледано, мишљење је позитивно. То се може закључити из претходних 7 питања (број 9, 10, 11, 12, 13, 14 и 15). Већина родитеља има позитиван став да усвајање страног језика позитивно утиче на памћење деце, развој дечије маште, вокабулар деце, социјални развој деце и генралну будућност деце. Када су у питању о описмењавању деце и решавању проблема, родитељи су подељени на три дела према понуђеним одговорима. Шта је интересантно, према теорији, вишејезична деца имају боље резултате, а самим тим вишејезичност има и позитиван утицај на памћење деце, развој дечије маште, социјални развој и решавање проблема. Што се тиче утицаја на вокабулар и описмењавање, монолингвална деца у односу на билингвалну децу имају боље резултате. Све у свему, можемо да дођемо до закључка да хипотеза број 1 („Родитељи имају позитиван став према вишејезичности и њеном утицају на развој детета предшколског узраста.“) је прихваћена и потврђена.

5.4 Анализа и дискусија о мишљењу родитеља о усвајању страног језика

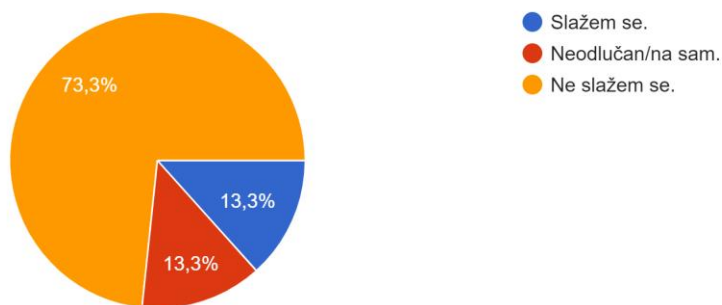
У овом сегменту истраживачког дела рада, анализирана су питања из упитника помоћу којих можемо да добијемо увид у ставове испитаних родитеља по питању како, где, када би требало деца усвајају страни језик (Кружни дијаграми 13, 14, 15, 16 и 17). Прикупљени су следећи подаци:

- 4 родитеља (13,3%) сматра да је рано да деца предшколског узраста усвајају страни језик, 4 родитеља (13,3%) су неодлучног става, док се 22 родитеља (73,3%) не слаже са овим ставом (Кружни дијаграм 13). Ови одговори су мало изненађујући, јер узети у обзир да анкетирани родитељи живе у мултикултуралној средини (Нови Сад као центар Војводине) и да пола испитаника има децу која усвајају страни језик као део редовног васпитно-образовног процеса. Очекивани одговори су да или сви или 90% родитеља се не слажу са ставом из питања број 16.

Кружни дијаграм 13.

16. Mislim da je rano da deca predškolskog uzrasta usvajaju strani jezik.

30 одговора

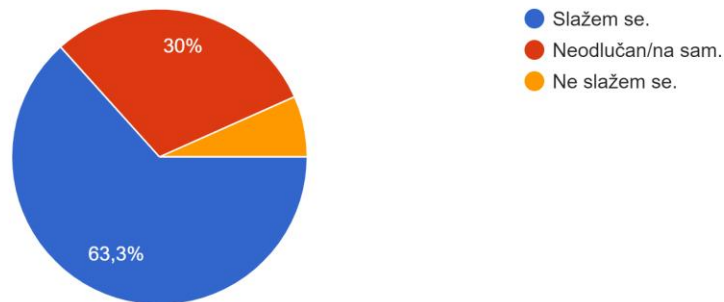

- Са ставом да деца требају да усвајају макар један страни језик док су у периоду предшколског узраста 19 родитеља (63,3%) се слаже, 9 родитеља (30%) је неодлучног става, док се 2 родитеља (6,7%) не слажу са овим ставом (Кружни дијаграм 14). Више од половине родитеља би да им деца усвајају макар један страни језик што је погодно тло за истраживање и анкетање о заинтересованости да се страни језик уведе у редовни васпитно-образовни процес. Такође би било интересантно да се истражи када је, по мишљењу просечног грађанина, оптимални узраст да дете почне са усвајањем страног језика.

Кружни дијаграм 14. Колико страних језика усвајати

17. Deca treba da usvajaju makar jedan strani jezik dok su u vrtiću.

30 одговора

- Са ставом да деца кроз игру и песму могу да усвоје страни језик се свих 30 родитеља (100%) слаже (Кружни дијаграм 15). Ови одговори су изненађујући, пошто у претходним питањима 6 и 8 (Кружни дијаграми 3 и 5) није било баш тако усаглашених одговора. Добро је приметити да су родитељи свесни добробити и корисности игре и музике у савладавању страног језика током рада са децом предшколског узраста иако се те тактике не примењују стопроцентно у њиховој пракси.

Кружни дијаграм 15. Игра и песма

18. Deca kroz igru i pesmu mogu da usvoje strani jezik.

30 одговора

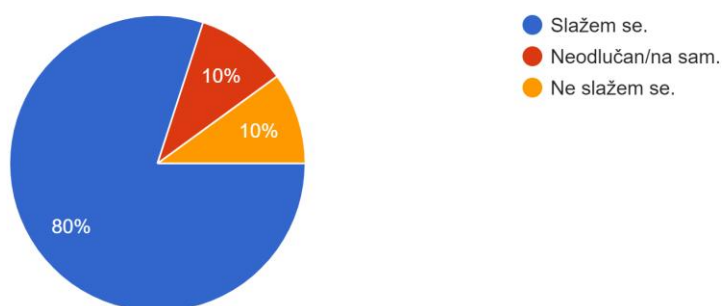

- 24 родитеља (80%) је изјавило да се слаже са ставом да би усвајање страног језика требало да буде део редовног васпитно-образовног рада, 3 родитеља (10%) је неодлучног става по том питању, док се 3 родитеља (10%) не слажу са

овим ставом (Кружни дијаграм 16). Већина родитеља је заинтересовано за укључивање страног језика у васпитно-образовни процес, а интересантно би било сазнати који језик би био најприкладнији. Да ли енглески језик који је постао свеprisутан, неки од језика националних мањина (или ако је вртић са искључиво децом из националних мањина да се убаца српски језик као страни) или неки сасвим други језик?

Кружни дијаграм 16. Усвајање страног језика у вртићу

19. Usvajanje stranog jezika treba da bude deo redovnog vaspitno-obrazovnog rada.
30 одговора

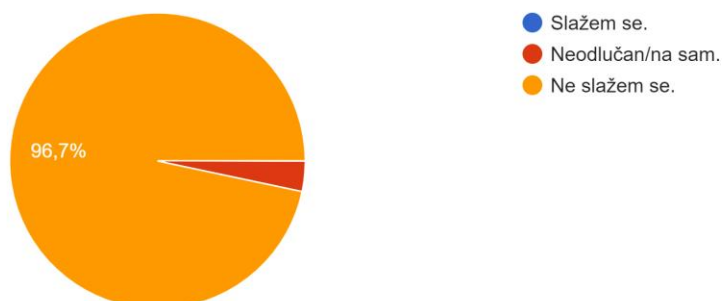

- Са ставом да деца могу искључиво да усвајају страни језик у школицима за стране језике ни један од 30 испитаних родитеља (0%) није се изјаснио да се слаже, 1 родитељ (3,3%) је био неодлучног става, док се 29 родитеља (96,7%) изјаснило да се не слаже са овим ставом (Кружни дијаграм 17). Ови одговори су веома охрабрујући, јер из тога се може извући да родитељи виде и потенцијално користе друге могућности и опције када је у питању где деца могу да усвајају страни језик. Такође интересантно је упоредити ово питање са питањем број 4 (Дијаграм 2), где је већина родитеља рекла да им дете усваја језик у школицима страног језика.

Кружни дијаграм 17. Усвајање страног језика у школици

20. Deca mogu da usvajaju strani jezik isključivo u školicama za strane jezike.

30 одговора

Када је у питању мишљење родитеља генерално о усвајању страног језика, из претходних 5 питања (број 16, 17, 18, 19 и 20) можемо да закључимо неколико података. Већина родитеља сматра да није рано да деца предшколског узраста усвајају страни језик и да би у том периоду требали да усвајају макар један страни језик. Што се тиче где би требало да се усваја страни језик, већина родитеља се не слаже са ставом да се страни језик једино може усвајати у школицама страног језика и да би требало да усвајање страног језика буде део редовног васпитно-образовног рада. Такође, апсолутно се сви слажу да су игре и песме од кључног значаја у процесу усвајања страног језика код деце прешколског узраста. Хипотеза број 3 („Усвајање страног језика се спроводи искључиво у школицама страног језика.“) је овим делом рада оповргнута и одбијена.

5.5 Анализа и дискусија о објашњењу мишљења родитеља

Последње питање у упитнику (Слика 1) је отвореног типа. То значи да се од родитеља очекивало да искуцају текст сами, а не да изаберу унапред понуђене одговоре. Од њих се очекивало да објасне своје одговоре на претходним питањима. Од 30 прикупљених упитника, 8 родитеља је одговорило на последње питање (Прилог 2).

Слика 1. Питање број 21

21. Molim Vas da ako se ne slažete sa nekim od prethodnih stavki da navedete objašnjenje Vašeg mišljenja.

Родитељи, који су имали стрпљења и времена да одговоре на ово питање, су изнели своја мишљења без устезања. Претежно, може се увидети да се протежу иста мишљења. Сматрају да деца могу страни језик да усвајају код куће уз помоћ родитеља, у вртићу са васпитачима, у школицама страног језика са стручним особљем. Става су да кроз игру, музику и цртане филмове најбоље постижу резултате.

Интересантни предлози који су се нашли међу одговорима су предлог формирања „стране групе“, једне врсте пилот пројекта којим би могло да се тестира и испрати раст и развој деце која су од почетка боравка у вртићу изложени страном језику. Такође поред тога, предложено је да се деци на предшколском узрасном периоду понуди усвајање неког страног језика као додатна активност. Интересантно је да су оба ова одговора нагласила да би усвајање страног језика требало да буде не наметљиво, не исфорсирано и индивидуално.

У два одговора уочава се став да није рано да деца предшколског узраста почну са усвајањем страног језика и да се подржава увођење усвајања страног језика у редовни рад вртића. Са друге стране један родитељ је написао да „... раним учењем не значи (да) ће савладати страни језик боље од вршњака.“

ЗАКЉУЧНА ЗАПАЖАЊА

Истраживање је урађено на малом узорку, добијени резултати не могу да се генерализују и немају значајни емпиријски допринос. На основу слободне процене закључује се да су прве две хипотезе („Родитељи имају позитиван став према вишејезичностии њеном утицају на развој детета предшколског узраста.“ и „Усвајање страног језика је честа појава међу децом предшколског узраста.“) прихваћене, док је трећа („Усвајање страног језика се спроводи искључиво у школицама страног језика.“) оповргнута.

Према прикупљеним одговорима, можемо да уочимо да већина родитеља има врло позитиван став према утицају вишејезичности на раст и развој предшколског детета и такође можемо да уочимо да се већина родитеља труди да им деца буду што више изложена неком страном језику. Као што је објашњено у теоријском делу овог рада, то је добра и квалитетна одлука за дете, јер билингвална деца (према многим истакнутим истраживањима) су корак испред својих монолингвалних вршњака. Такође, битно је нагласити да је познавање макар једног страног језика (што је најчешће енглески језик) од великог значаја за људе касније у животу (како у економском, тако и у друштвеном смислу). Пошто су истраживања која су везана за ове теме искључиво истраживања спроведена у страним државама, било би добро спровести иста или слична на територији наше државе (или макар резултате учинити приступачнијим широј јавности). Поготово би било интересантно спровести их на подручју покрајне Војводине узети у обзир да имамо мултикултуралну средину.

Са друге стране, добро је знати да тренд приватних школица страног језика колико толико јењава. Тачније, многи људи су свесни чињенице да им то није једина опција, иако државни и приватни вртићи и не нуде ову опцију колико би требало. Једна интересантна анкета која би могла да се спроведе везано за ову тему јесте заинтересованост родитеља и старатеља да се у новосадском „Радосном детињству“ уведе усвајање неког страног језика и који би језик био најинтересантнији да се уведе.

Требало би да се могућност усвајања страног језика у предшколском узрасту установи као један норматив. Требало би, зато што ипак има истине у старој реченици која гласи: „Што више знаш, више вредиш.“.

ЛИТЕРАТУРА

1. Adesope, O. O., Lavin, T., Thompson, T., & Ungerleider, C. (2010). *A systematic review and meta-analysis of the cognitive correlates of bilingualism* Review of Educational Research, 80, 207–245
https://www.researchgate.net/publication/249798058_A_Systematic_Review_and_Meta-Analysis_of_the_Cognitive_Correlates_of_Bilingualism
приступљено 14.06.2021.
2. Adi-Japha, E., Berberich-Artzi, J., & Libnawi, A. (2010). *Cognitive flexibility in drawings of bilingual children* Child Development, 81, 1356–1366
https://www.researchgate.net/publication/46271990_Cognitive_Flexibility_in_Drawings_of_Bilingual_Children приступљено 15.06.2021.
3. Akhtar, N., Menjivar, J., Hoicka, E., & Sabbagh, M. A. (2012). *Learning foreign labels from a foreign speaker: The role of (limited) exposure to a second language* Journal of Child Language, 39(5), 1135–1149.
https://www.researchgate.net/publication/51982035_Learning_foreign_labels_from_a_foreign_speaker_The_role_of_limited_exposure_to_a_second_language
приступљено 19.07.2021.
4. APA Dictionary of Psychology, Вашингтон, САД: American Psychological Association, 2021.
<https://dictionary.apa.org/lexical-access> приступљено 09.08.2021.
5. Au, T. K., & Glusman, M. (1990). *The principle of mutual exclusivity in word learning: To honor or not to honor* Child Development, 61, 1474–1490
http://langcog.stanford.edu/expts/META_DISAMBIGUATION/primary%20sources/au1990.pdf приступљено 26.07.2021.
6. Bialystok, E. (1999). *Cognitive complexity and attentional control in the bilingual mind* Child Development, 70, 636–644.
<http://www.sfu.ca/~jcnbit/EDUC220/week5/Bialystok1999.pdf> приступљено 13.06.2021.
7. Bialystok, E. (2007). *Acquisition of literacy in bilingual children: A framework for research* Language Learning, 57, 45–77
https://www.academia.edu/4140705/Acquisition_of_Literacy_in_Bilingual_Children_A_Framework_for_Research приступљено 11.08.2021.
8. Bialystok, E. (2009). *Bilingualism: The good, the bad, and the indifferent* Bilingualism: Language and Cognition, 12, 3–11.
https://www.academia.edu/28931616/Bilingualism_The_good_the_bad_and_the_indifferent приступљено 20.06.2021.
9. Bialystok, E., Craik, F., Green, D. W., & Gollan, T. H. (2009). *Bilingual minds* Psychological Science in the Public Interest, 10, 89–129
https://www.psychologicalscience.org/journals/pspi/pspi_10_3.pdf?origin=publication_detail&origin=publication_detail приступљено 20.07.2021.
10. Bialystok, E., Luk, G., Peets, K. F., & Yang, S. (2010). *Receptive vocabulary differences in monolingual and bilingual children* Bilingualism: Language and Cognition, 13, 525–531.
<http://europepmc.org/backend/ptpmcrender.fcgi?accid=PMC4349351&blobtype=pdf>
приступљено 16.07.2021.
11. Bialystok, E., & Martin, M. M. (2004). *Attention and inhibition in bilingual children: Evidence from the dimensional change card sort task* Developmental Science, 7, 325–

339. <https://fulbright.uark.edu/departments/world-languages/resources/improved-scores.pdf> приступљено 11.06.2021
12. Bijeljac-Babic, R., Nassurally, K., Havy, M., & Nazzi, T. (2009). *Infants can rapidly learn words in a foreign language* *Infant Behavior & Development*, 32, 476–480. <https://www.researchgate.net/publication/26673020> *Infants can rapidly learn words in a foreign language* приступљено 20.08.2021.
 13. Бугарски, Р. (1991). *Увод у општу лингвистику* Нови Сад: Завод за издавање уџбеника
 14. Byers-Heinlein, K., Fennell, C. T., & Werker, J. F. (2013). *The development of associative word learning in monolingual and bilingual infants* *Bilingualism: Language and Cognition*, 16, 198–205. <http://infantstudies-psych.sites.olt.ubc.ca/files/2015/07/Byers-Heinlein-Fennell-Werker-2013-The-development-of-associative-word-learning-in-monolingual-and-bilingual-infants.pdf> приступљено 11.06.2021.
 15. Chomsky, N. (2006). *Language and mind* New York: Cambridge University Press www.ugr.es/~fmanjon/Language%20and%20Mind.pdf приступљено 03.06.2021.
 16. Comeau, L., Genesee, F., & Mendelson, M. (2007). *Bilingual children's repairs of breakdowns in communication* *Journal of Child Language*, 34, 159–174. <https://www.psych.mcgill.ca/perpg/fac/genesee/7.pdf> приступљено 26.07.2021.
 17. Cromdal, J. (1999). *Childhood bilingualism and metalinguistic skills: Analysis and control in young Swedish-English bilinguals* *Applied PsychoLinguistics*, 20, 1–20 <https://www.researchgate.net/publication/231916192> *Childhood bilingualism and metalinguistic skills Analysis and control in young Swedish-English bilinguals* приступљено 13.06.2021.
 18. Cummins, J. (1978). *Bilingualism and the development of metalinguistic awareness* *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 9, 131–149. <https://numerous.files.wordpress.com/2012/04/07-bilingualism-and-the-development-of-metalinguistic-awareness.pdf> приступљено 14.07.2021.
 19. Curtin, S. (2011). *Do newly formed word representations encode non-criterial information?* *Journal of Child Language*, 38(4), 904–917. <https://www.researchgate.net/publication/45100207> *Do newly formed word representations encode non-criterial information* приступљено 14.08.2021.
 20. D'Aniello, M. R. (1990). *Three types of bilingualism* Рад презентован на годишњем састанку интернационалне Асоцијације Учитеља енглеског језика као страног језика, Даблин, Ирска. <http://www.eric.ed.gov/contentdelivery/servlet/ERICServlet?accno=ED321574> приступљено 20.06.2021.
 21. Dunn, O. (2012). *How young children learn English as another language* <https://learnenglishkids.britishcouncil.org/helping-your-child/how-young-children-learn-english-another-language?page=5> приступљено 01.05.2021.
 22. Eviatar, Z., & Ibrahim, R. (2000). *Bilingual is as bilingual does: Metalinguistic abilities of Arabic-speaking children* *Applied Psycholinguistics*, 21, 451–471 <https://www.researchgate.net/publication/231911891> *Bilingual is as bilingual does Metalinguistic abilities of Arabic-speaking children* приступљено 20.07.2021.
 23. Fennell, C. T., Byers-Heinlein, K., & Werker, J. F. (2007). *Using speech sounds to guide word learning: The case of bilingual infants* *Child Development*, 78, 1510–1525.

- https://www.academia.edu/817328/Using_speech_sounds_to_guide_word_learning_The_case_of_bilingual_infants приступљено 30.07.2021.
24. Filippi, R. (2011). *Cognitive control and bilingual language development: Attention and executive functions* (необјављена дисертација, универзитет у Лондону). http://www7.bbk.ac.uk/psychology/dnl/old_site/personalpages/Filippi_THESIS_FINAL_2011.pdf приступљено 16.07.2021.
 25. Garon, N., Bryson, S. E., & Smith, I. M. (2008). *Executive function in preschoolers: A review using an integrative framework* Psychological Bulletin, 134, 31–60. https://www.researchgate.net/publication/5657563_Executive_Function_in_Preschoolers_A_Review_Using_an_Integrative_Framework приступљено 13.07.2021.
 26. Genesee, F., Boivin, I., & Nicoladis, E. (1996). *Talking with strangers: A study of bilingual children's communicative competence* Applied Psycholinguistics, 17, 427–442. https://www.researchgate.net/publication/231938907_Talking_with_strangers_A_study_of_bilingual_children's_communicative_competence приступљено 11.08.2021
 27. Genesee, F., & Nicoladis, E. (2007). *Bilingual first language acquisition* In E. Hoff & M. Shatz (Eds.), Blackwell handbook of language development. (324–342). Malden, MA: Blackwell Publishing. <https://www.psych.mcgill.ca/perp/fac/genesee/HDBK%20BFLA%20FINAL.pdf> приступљено 16.08.2021.
 28. Gollan, T. H., & Acenas, L.-A. R. (2004). *What is a TOT? Cognate and translation effects on tip-of-the-tongue states in Spanish-English and Tagalog-English bilinguals* Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition, 30, 246–269. https://www.researchgate.net/publication/8909492_What_Is_a_TOT_Cognate_and_Translation_Effects_on_Tip-of-the-Tongue_States_in_Spanish-English_and_Tagalog-English_Bilinguals приступљено 11.08.2021.
 29. Grice, H. P. (1989). *Studies in the way of words* Cambridge, MA: Harvard University Press. http://perso.enslyon.fr/jacques.jayez/Cours/Implicite/Studies_in_the_Way_of_Words.pdf приступљено 24.07.2021.
 30. Koenig, M., & Woodward, A. L. (2012). *Toddlers learn words in a foreign language* Journal of Child Language, 39, 322–337. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3661200/> приступљено 11.08.2021.
 31. Костић, Ђ., и Владисављевић, С. (1995). *Говор и језик детета у развоју* Београд: Завод за уџбенике и наставна средства
 32. Kovacs, A. (2009). *Early bilingualism enhances mechanisms of false belief reasoning* Developmental Science, 12, 48–54. <http://publications.ceu.edu/sites/default/files/publications/kovacstombilingualpub.pdf> приступљено 29.07.2021.
 33. Mackenzie, H., Graham, S. A., & Curtin, S. (2011). *Twelve-month-olds privilege words over other linguistic sounds in an associative learning task* Developmental Science, 14(2), 249–255. [https://prism.ucalgary.ca/bitstream/handle/1880/112015/MacKenzie,%20H.,%20Graham,%20S.%20A.,%20&%20Curtin,%20S.%20\(2011\)%20Developmental%20Science.pdf?sequence=1](https://prism.ucalgary.ca/bitstream/handle/1880/112015/MacKenzie,%20H.,%20Graham,%20S.%20A.,%20&%20Curtin,%20S.%20(2011)%20Developmental%20Science.pdf?sequence=1) приступљено 20.07.2021.
 34. Marchman, V. A., Fernald, A., & Hurtado, N. (2010). *How vocabulary size in two languages relates to efficiency in spoken word recognition by young Spanish-English bilinguals* Journal of Child Language, 37, 817–840

- <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2910833/>
приступљено 11.07.2021.
35. Marinova-Todd, S. H., Zhao, J., & Bernhardt, M. (2010). *Phonological awareness skills in the two languages of Mandarin-English bilingual children* *Clinical Linguistics & Phonetics*, 24, 387–400
https://www.researchgate.net/publication/42608000_Phonological_awareness_skills_in_the_two_languages_of_Mandarin-English_bilingual_children
приступљено 17.07.2021.
36. Mattock, K., Polka, L., Rvachew, S., & Krehm, M. (2010). *The first steps in word learning are easier when the shoes fit: Comparing monolingual and bilingual infants* *Developmental Science*, 13, 229–243.
https://www.researchgate.net/publication/41397266_The_first_steps_in_word_learning_are_easier_when_the_shoes_fit_Comparing_monolingual_and_bilingual_infants
приступљено 16.06.2021.
37. Morton, J. B., & Harper, S. N. (2007). *What did Simon say? Revisiting the bilingual advantage*, *Developmental Science*, 10, 719–726
https://www.cdnl.uwo.ca/publications/publication_downloads/What%20did%20Simon%20say%20Revisiting%20the%20bilingual%20advantage.pdf
приступљено 10.06.2021.
38. Newport, E. (1990). *Maturational constraints on language learning* *Cognitive Science*, 14(1), 11-28.
https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1207/s15516709cog1401_2
приступљено 21.06.2021.
39. Nicoladis, E., & Genesee, F. (1996). *A longitudinal study of pragmatic differentiation in young bilingual children* *Language Learning*, 46, 439–464.
<https://childes.talkbank.org/access/Biling/0docs/Nicoladis1996.pdf>
приступљено 19.07.2021.
40. Nišević, S. i Marinković, L. (2017). *Psihologija detinjstva i adolescencije* Novi Sad: Mediterran publishing
41. Paradis, M. (2007). *Cognitive aspects of bilingualism* Dordrecht: Springer
<https://bunker2.zlibcdn.com/dtoken/6ebb284e51154d21214233e028b1a78c>
приступљено 13.05.2021.
42. Piaget, J. (1929). *The child's conception of the world* London: Routledge & Kegan Pau
<https://archive.org/details/childsconception01piag/page/n5/mode/2up?ref=ol&view=th eater> приступљено 19.07.2021.
43. Pinker, S. (1995). *The language instinct: How the mind creates language* New York: Harper Perennial
<http://f.javier.io/rep/books/The-Language-Instinct-How-the-Mind-Creates-Language,-Steven-Pinker.pdf> приступљено 30.06.2021.
44. Poulin-Dubois, D., Bialystok, E., Blaye, A., Polonia, A., & Yott, J. (2011). *Lexical access and vocabulary development in very young bilinguals* *International Journal of Bilingualism*.
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3992973/pdf/nihms-570504.pdf>
приступљено 25.08.2021.
45. Prior, A., & MacWhinney, B. (2010). *A bilingual advantage in task switching* *Bilingualism: Language and Cognition*, 13, 253–262

- https://www.researchgate.net/publication/231917368_A_bilingual_advantage_in_task_switching приступљено 17.06.2021.
46. Sandoval, T., Gollan, T. H., Ferreira, V. S., & Salmon, D. P. (2010). *What causes the bilingual disadvantage in verbal fluency? The dual-task analogy* *Bilingualism: Language and Cognition*, 13, 231–252.
<https://www.albany.edu/~mm924921/Sandoval%20et%20al.pdf>
приступљено 03.07.2021.
47. Siegal, M., Iozzi, L., & Surian, L. (2009). *Bilingualism and conversational understanding in young children* *Cognition*, 110, 115–122
https://eprints.whiterose.ac.uk/7929/2/Siegal_Bilingualism.pdf приступљено 25.06.2021.
48. Siegal, M., Surian, L., Matsuo, A., Geraci, A., Iozzi, L., Okumura, Y., et al. (2010). *Bilingualism accentuates children's conversational understanding* *PLoS One*, 5(2), e9004.
<https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0009004>
приступљено 28.07.2021.
49. Tare, M., & Gelman, S. A. (2010). *Can you say it another way? Cognitive factors in bilingual children's pragmatic language skills* *Journal of Cognition and Development*, 11, 137–158.
https://www.researchgate.net/publication/45098076_Can_You_Say_It_Another_Way_Cognitive_Factors_in_Bilingual_Children's_Pragmatic_Language_Skills
приступљено 14.07.2021.
50. Wellman, H. M. (2011). *Developing a theory of mind* In U. Goswami (Ed.), *The WileyBlackwell handbook of childhood cognitive development* (258–284). Malden, MA: Wiley-Blackwell.
<http://www.e-library.upj.ac.id:99/slims/e-books/index.php?p=fstream-pdf&fid=15606&bid=14137> приступљено 11.06.2021.
51. Werker, J., & Byers-Heinlein, K. (2008). *Bilingualism in infancy: First steps in perception and comprehension* *Trends in Cognitive Sciences*, 12(4), 144–151.
<https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.463.6028&rep=rep1&type=pdf> приступљено 06.06.2021.
52. Werker, J., Byers-Heinlein, H., & Fennell, C. T. (2009). *Bilingual beginnings to learning words* *Philosophical Transactions of the Royal Society, B*, 364, 3649–3663
https://www.researchgate.net/publication/40026497_Bilingual_beginnings_to_learning_words приступљено 06.06.2021.
53. Werker, J. F., Cohen, L. B., Lloyd, V. L., Casasola, M., & Stager, C. L. (1998). *Acquisition of word-object associations by 14-month-old infants* *Developmental Psychology*, 34, 1289–1309
<http://infantstudies-psych.sites.olt.ubc.ca/files/2015/07/WerkerCohenLloydCassosola1998.pdf>
приступљено 19.08.2021.
54. Werker, J. F., Fennell, C. T., Corcoran, K. M., & Stager, C. L. (2002). *Infants' ability to learn phonetically similar words: Effects of age and vocabulary size* *Infancy*, 3, 1–30
http://infantstudies-psych.sites.olt.ubc.ca/files/2015/07/WerkerEtAl_2002.pdf
приступљено 28.07.2021.

55. Wimmer, H., & Perner, J. (1983). *Beliefs about beliefs: Representation and constraining function of wrong beliefs in young children's understanding of deception* *Cognition*, 13, 103–128
<http://www.sscnet.ucla.edu/polisci/faculty/chwe/austen/wimmerperner.pdf>
приступљено 20.07.2021.
56. Windsor, J., & Kohnert, K. (2004). *The search for common ground: Part I. Lexical performance by linguistically diverse learners* *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 47, 877–890.
<https://pubs.asha.org/doi/pdf/10.1044/1092-4388%282004/065%29>
приступљено 14.07.2021.
57. Yelland, G. W., Pollard, J., & Mercuri, A. (1993). *The metalinguistic benefits of limited contact with a second language* *Applied Psycholinguistics*, 14, 423–444.
https://www.academia.edu/7760051/The_metalinguistic_benefits_of_limited_contact_with_a_second_language приступљено 11.07.2021.
58. Yow, W. Q., & Markman, E. M. (2011). *Young bilingual children's heightened sensitivity to referential cues* *Journal of Cognition and Development*, 12, 12–31.
<https://markmanlab.stanford.edu/publications/Yow-Markman-2011b.pdf>
приступљено 21.06.2021.

Прилог 1. Упитник

Usvajanje stranog jezika kod dece u vrtiću

Poštovani roditelji!

Ovim upitnikom želim da saznam koje je Vaše mišljenje vezano za usvajanje stranog jezika dece predškolskog uzrasta. Molim Vas pročitajte pitanja, razmislite i odgovorite iskreno. Upitnik je anonimn i biće korišćen za pisanje master rada.

Hvala Vam na odvojenom vremenu!

1. Datum rođenja Vašeg deteta.

.....

2. Pol Vašeg deteta.

.....

3. Da li Vaše dete usvaja neki strani jezik?

Da.

Ne.

4. Ako je pozitivan odgovor na prethodno pitanje, gde Vaše dete usvaja strani jezik?

U okviru vaspitno-obrazovnog rada u vrtićkoj grupi.

U privatnoj školici jezika.

5. Ako Vaše dete usvaja strani jezik, koji je jezik u pitanju?

6. Moje dete sluša muziku na stranom jeziku.

- Slažem se.
- Neodlučan/na sam.
- Ne slažem se.

7. Moje dete gleda crtane filmove na stranom jeziku.

- Slažem se.
- Neodlučan/na sam.
- Ne slažem se.

8. Primetim da moje dete nekada peva na stranom jeziku.

- Slažem se.
- Neodlučan/na sam.
- Ne slažem se.

9. Smatram da rano usvajanje stranog jezika utiče pozitivno na pamćenje predškolskog deteta.

- Slažem se.
- Neodlučan/na sam.
- Ne slažem se.

10. Smatram da rano usvajanje stranog jezika utiče pozitivno na razvoj mašte predškolskog deteta.

- Slažem se.
- Neodlučan/na sam.
- Ne slažem se.

11. Smatram da rano usvajanje stranog jezika utiče pozitivno na razvoj vokabulara predškolskog deteta.

- Slažem se.
- Neodlučan/na sam.
- Ne slažem se.

12. Smatram da rano usvajanje stranog jezika utiče pozitivno na socijalni razvoj predškolskog deteta.

- Slažem se.
- Neodlučan/na sam.
- Ne slažem se.

13. Deca koja ranije počnu da usvajaju strani jezik lakše i brže savlađuju probleme od njihovih vršnjaka koji ne usvajaju strani jezik.

- Slažem se.
- Neodlučan/na sam.
- Ne slažem se.

14. Smatram da rano usvajanje stranog jezika će olakšati usvajanje pismenosti kasnije u školi.

- Slažem se.
- Neodlučan/na sam.
- Ne slažem se.

15. Poznavanje stranog jezika će biti od velikog značaja za budućnost mog deteta.

- Slažem se.
- Neodlučan/na sam.
- Ne slažem se.

16. Mislim da je rano da deca predškolskog uzrasta usvajaju strani jezik.

- Slažem se.
- Neodlučan/na sam.
- Ne slažem se.

17. Deca treba da usvajaju makar jedan strani jezik dok su u vrtiću.

- Slažem se.
- Neodlučan/na sam.
- Ne slažem se.

18. Deca kroz igru i pesmu mogu da usvoje strani jezik.

- Slažem se.
- Neodlučan/na sam.
- Ne slažem se.

19. Usvajanje stranog jezika treba da bude deo redovnog vaspitno-obrazovnog rada.

- Slažem se.
- Neodlučan/na sam.
- Ne slažem se.

20. Deca mogu da usvajaju strani jezik isključivo u školicama za strane jezike.

- Slažem se.
- Neodlučan/na sam.
- Ne slažem se.

21. Molim Vas da ako se ne slažete sa nekim od prethodnih stavki da navedete objašnjenje Vašeg mišljenja.

Прилог 2. Одговори на 21. питање

Postoje deca koja materinji jezik nisu usvojila kako treba i ne treba im se nametati strani kao izbor do polaska u školu. Mišljenja sam da je to individualno i odluka je na samom roditelju/vaspitaču. Lepo bi bilo oformiti "stranu" grupu u predškolsku ustanovu kao pilot projekat i pokušati osmotriti decu koja su za takvu vrstu ranijeg usvajanja stranog jezika. Svakako se ne slažem da dete koje ne poznaje strani jezik ne može da se nosi dalje sa problematikom od dece koja su upoznata sa jezikom.

Mislim da nije rano predškolski uzrast za neki strani jezik i ne mora da bude skolica stranog jezika da bi se nesto naucilo....U vrticu kroz pesmu i igru dete naucilo dosta reci nemackog jezika, a kuci uz crtace i pesmice i pomoc roditelja uci engleski jezik. smatram da je tako mnogo lakse i zabavnije kroz igru da uce

Deca strani jezik mogu da usvajaju u vrticu, kod kuće, gledanjem crtani filmova ili slusanjem pesmica na stranom jeziku, kroz igru sa roditelji a itd.... Takodje mislim da ucenje stranog jezika nema uticaj na pismenost dece.

Mislim da bi bilo dobro predškolicima ponuditi strani jezik u sklopu vrtića kao dodatnu aktivnost, da im ne bude nametnuto kao obavezan u slučaju da neka deca već uče neki drugi jezik ili iz bilo kod razloga ne žele.

Socijalizacija deteta i snalazenje u problemima nemaju veze sa usvajanjem stranog jezika. Neke druge vestine se bave time. Strani jezik donosi mnogo drugih benefita i jedno veliko DA za njegovo uvođenje u vrtice.

Starije dete, 15.god.,uči engleski jezik od predškolskog uzrasta, al nije ga savladao, tako da smatram da ranim učenjem ne znači će savladati strani jezik bolje od vršnjaka.

Dete strani jezik može da usvaja i kod kuće i u vrtićkim, školskim grupama, također i kroz igru, pesmice i crtane filmove. Škole stranih jezika nisu jedino mesto.

Usvajanje pismenosti i rešavanje konflikata nije usko povezano sa poznavanjem nekog stranog jezika.
